

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES

ΣΧΟΛΗ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ, ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ, ΕΥΡΩΠΑΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ

Ο ευρωπαϊκός χώρος και τα Βαλτικά κράτη: Η πρόκληση της Ρωσίας.

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Αθανάσιος Ν. Παπαευσταθίου

Αθήνα, 2020

Τριμελής Επιτροπή

Κώστας Α. Λάβδας, Καθηγητής Πάντειου Πανεπιστημίου (Επιβλέπων)

Κωνσταντίνος Κολιόπουλος, Αναπληρωτής Καθηγητής Πάντειου Πανεπιστημίου

Μαρία – Ελένη Κοππά, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Πάντειου Πανεπιστημίου

Copyright © Αθανάσιος Ν. Παπαευσταθίου, 2020

All rights reserved. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας διπλωματικής εργασίας εξ' ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν στην χρήση της διπλωματικής εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα.

Η έγκριση της διπλωματικής εργασίας από το Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δεν δηλώνει αποδοχή των γνώμων του συγγραφέα.

*Αφιερωμένη,
Στην Αφροδίτη, την Ιωάννα και τον Νικόλα για τη βοήθεια που ο
καθένας, με τον τρόπο του, πρόσφερε.*

Συντομογραφίες

Ε.Ε. : Ευρωπαϊκή Ένωση

N.A.T.O.: North Atlantic Treaty Organization

Ε.Σ.Σ.Δ.: Ένωση Σοβιετικών Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών

Π.Π.: Παγκόσμιος Πόλεμος

ΒΚ: Βαλτικά Κράτη

Η.Π.Α.: Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής

ΚΕΠΠΑ: Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφαλείας

ΚΠΑΑ: Κοινή Πολιτική Άμυνας και Ασφάλειας

ΕΠΑΑ: Ευρωπαϊκή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας

ΣΕΕ: Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση

PESCO: Permanent Structured Cooperation

Ευχαριστίες

Ευχαριστώ το Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών το οποίο μου έκανε την τιμή, μέσω μίας απαιτητικής διαδικασίας επιλογής υποψηφίων, να με επιλέξει να φοιτήσω στο Τμήμα Διεθνών, Ευρωπαϊκών και Περιφερειακών Σπουδών. Μέσα από αυτό τον κύκλο σπουδών κατάφερα σε προσωπικό επίπεδο να διευρύνω πνευματικά τους ορίζοντές μου, και να θωρακίσω την επαγγελματική μου υπόσταση με πανεπιστημιακή γνώση, προκειμένου να ανταπεξέλθω με επιτυχία στις εγχώριες και διεθνείς απαιτήσεις και προκλήσεις, που συναντώ διαρκώς, ως Αξιωματικός των Ειδικών Δυνάμεων. Εφάρμοσα όσα έμαθα, από την πρώτη στιγμή.

Θα ήθελα να ευχαριστήσω ιδιαίτερος τον Καθηγητή μου κ. Κώστα Λάβδα, για τις χρήσιμες συμβουλές και παρατηρήσεις κατά την διάρκεια εκπόνησης της διπλωματικής μου εργασίας, καθώς και για την εμπιστοσύνη που μου έδειξε και ανέλαβε την επίβλεψη της. Επίσης θα ήθελα να ευχαριστήσω τον κ. Χαράλαμπο Μπουμπαγιατζόγλου για τις κατευθύνσεις και συμβουλές που παρείχε ακούραστα και με περισσή υπομονή.

Τέλος, θέλω να ευχαριστήσω τους Λαμνοκόπους για την ανοχή και στήριξη που μου παρείχαν σε όλη τη διάρκεια της φοίτησής μου, καθώς επίσης τους κ.κ. Ελευθέριο Θάλασσα, Ευθύμιο Δούκα, Δημήτριο Γκιουζέπα και Μελεγγίδη Σάββα για τη συνδρομή τους σε όλη την πορεία της φοίτησής μου.

Περιεχόμενα

Συντομογραφίες	3
Περιεχόμενα.....	5
Πίνακες	7
Γραφήματα.....	7
Περίληψη	8
Κεφάλαιο 1°	10
Εισαγωγικό - Εννοιολογικό πλαίσιο	10
1.1 Η εξωτερική πολιτική: Επεξήγηση - Εννοιοδότηση.....	10
1.2 Αλλαγές στο διεθνές σύστημα	11
1.3 Η διεύρυνση του NATO	12
1.4 Η διεύρυνση της ΕΕ.....	13
Κεφάλαιο 2°	16
Ευρωατλαντικές Σχέσεις.....	16
2.1 Ιστορικό πλαίσιο	16
2.2 Οι ευρωατλαντικές σχέσεις κατά την διάρκεια του ψυχρού πολέμου.....	17
2.3 Οι ευρωατλαντικές σχέσεις μετά τον ψυχρό πόλεμο.....	21
2.4 Πολιτική Άμυνας και Ασφάλειας NATO - ΗΠΑ	24
2.5 Πολιτική Άμυνας και Ασφάλειας Ευρωπαϊκής Ένωσης	25
Κεφάλαιο 3°	29
Η Ρωσία και η απειλή στην Βαλτική	29
3.1 Εισαγωγή.....	29
3.2 Ρωσική Εξωτερική Πολιτική	30
3.2.1 Γεωπολιτικό πλαίσιο.....	30
3.2.2 Επιδίωξη Ρωσικής Εξωτερικής Πολιτικής.	32

3.3	Η Ρωσία και τα κράτη της Βαλτικής	37
3.4	Κίνητρα ρωσικών επεμβάσεων στα Κράτη της Βαλτικής.....	39
3.5	Παράγοντες Τρωτότητας των Βαλτικών Κρατών	40
	Κεφάλαιο 4ο	44
	Βαλτικά Κράτη - Ασφάλεια και Απειλές.....	44
4.1	Πολιτική του Ν.Α.Τ.Ο. και προσέγγιση των ΗΠΑ στα Βαλτικά Κράτη	44
4.2	Πολιτική της Ε.Ε στα Βαλτικά Κράτη.....	48
4.3	Βαλτικά Κράτη: Αντίληψη Απειλών και Ασφάλειας	52
4.3.1	Εσθονία.....	52
4.3.2	Λετονία.....	53
4.3.3	Λιθουανία.....	54
	Κεφάλαιο 5ο.....	56
	Ανακεφαλαίωση - Συμπεράσματα	56
	Πηγές – Βιβλιογραφία	58

Πίνακες

Πίνακας 1. Πορεία προς την ΚΠΑΑ: Γεγονότα ανά έτος από το 1990.....	28
---	----

Γραφήματα

Γράφημα 1: Επιθυμητές σφαίρες Επιρροής της Ρωσίας.....	30
Γράφημα 2: Συγκέντρωση Ρωσόφωνου Πληθυσμού στις Βαλτικές Χώρες.....	39
Γράφημα 3: Χάρτης της Ευρώπης	41
Γράφημα 4: Παρουσία σχηματισμών μάχης Ν.Α.Τ.Ο. στην Βαλτική.....	45
Γράφημα 5 Αμυντικές δαπάνες χωρών μελών Ν.Α.Τ.Ο. 2013-2019	47
Γράφημα 6: Σημασία Στόχου Ευρωπαϊκής Στρατηγικής Αυτονομίας για την Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Άμυνας των χωρών της ΕΕ).....	50
Γράφημα 7 Πως αντιλαμβάνονται οι χώρες της Ευρώπης την ευρωπαϊκή στρατηγική αυτονομία σε σχέση με το ΝΑΤΟ	51
Γράφημα 8 Πως αντιλαμβάνονται οι χώρες της Ευρώπης τις ανησυχίες των ΗΠΑ για στρατηγική αυτονομία	51

Περίληψη

Η παρούσα εργασία εξετάζει την επιρροή της Ρωσίας στα Βαλτικά Κράτη εντός του ευρωατλαντικού χώρου. Η Ρωσία υπό τον πρόεδρο Πούτιν ακολουθεί στρατηγική παγκόσμιας επιρροής και προβολή της ως Μεγάλη Δύναμη με αναθεωρητικά στοιχεία. Τα Βαλτικά Κράτη είναι τα μοναδικά μέλη του NATO και της ΕΕ που ήταν πρώην μέλη της ΕΣΣΔ.

Η εργασία εξετάζει τα κίνητρα Ρωσικών ενεργειών και τους παράγοντες τρωτότητας των Βαλτικών Κρατών. Πρέπει να λάβουμε υπόψη μας ότι τα Βαλτικά Κράτη είναι μία ομάδα κρατών που ανήκουν στον Ευρωατλαντικό χώρο όπου εφαρμόζονται οι πολιτικές της ΕΕ και του NATO, με συνέπεια αυτό να απαιτεί εργαλεία διαφορετικής έντασης και μορφής.

Η δομή της εργασίας διαιρείται ως εξής: Στο πρώτο κεφάλαιο γίνεται μία εισαγωγή με αναφορά στις αλλαγές στο διεθνές σύστημα και τις πολιτικές διεύρυνσης του NATO και της ΕΕ. Ακολούθως, γίνεται αναφορά στις Ευρωατλαντικές σχέσεις ψυχροπολεμικά και μεταψυχροπολεμικά και στην πολιτική ασφάλειας του NATO και της ΕΕ. Στο τρίτο κεφάλαιο τίθεται το γεωπολιτικό πλαίσιο και αναλύεται η εξωτερική πολιτική της Ρωσίας από την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης έως την παρούσα περίοδο. Αναλύονται οι επιδιώξεις της εξωτερικής πολιτικής της Ρωσίας, σε συνδυασμό με το ρόλο και τη θέση της ως κράτος στο διεθνές σύστημα. Στο τέταρτο κεφάλαιο γίνεται λόγος για την πολιτική που ακολουθούν το NATO και η ΕΕ στα Βαλτικά κράτη καθώς επίσης και το πώς γίνονται αυτές αντιληπτές από την πλευρά των Βαλτικών Κρατών ως καταναλωτές ασφαλείας. Τέλος, στο πέμπτο κεφάλαιο προβαίνουμε σε μια συνοπτική ανακεφαλαίωση και σύγκριση των δύο αναφερόμενων πολιτικών και θα εξαχθούν κάποια συμπεράσματα – εκτιμήσεις σχετικά με το μέλλον της εξέλιξης των πολιτικών αυτών.

Λέξεις-κλειδιά: Ρωσία, NATO, ΕΕ, Βαλτικά Κράτη, Κίνητρα, Τρωτότητα, Ασφάλεια

The Euro-Atlantic area and the Baltic States: The challenge of Russia

Athanasios N. Papaefstathiou

Abstract

The purpose of this paper is to examine Russia's influence in the Baltic States within the Euro-Atlantic area. Russia, under President Putin, pursues a strategy of global influence and promotes itself as a Great Power with revisionist elements. In Russia's near abroad, the Baltic States are the only members of NATO and the EU that were former members of the USSR.

This paper examines the motives behind the Russian actions within its foreign policy frame and the vulnerabilities of the Baltic States. Additionally, one must bear in mind that the Baltic States are a group of countries belonging to the Euro-Atlantic area where EU and NATO policies are implemented, and thus, tools of different intensity and form are required.

In the first chapter an introduction is made with reference to the changes in the international system and the enlargement policies of NATO and the EU, followed by the Euro-Atlantic Cold War and post-Cold War relations along with the NATO and EU security policies. The third chapter sets the geopolitical framework and analyzes Russia's foreign policy from the collapse of the Soviet Union to the present. Russia's foreign policy aspirations are analyzed, in conjunction with its role and position as a state in the international system. The fourth chapter discusses the policy pursued by NATO and the EU in the Baltic States as well as how the Baltic States perceive it as security consumers. Finally, in the fifth chapter we summarize and compare the two mentioned policies and draw some conclusions regarding their future development.

Keywords: Russia, NATO, EU, Baltic States, Incentives, Vulnerability, Security

Κεφάλαιο 1^ο

Εισαγωγικό - Εννοιολογικό πλαίσιο

1.1 Η εξωτερική πολιτική: Επεξήγηση - Εννοιοδότηση

Αν έπρεπε να δώσουμε έναν ορισμό στην έννοια της εξωτερικής πολιτικής τότε θα μπορούσαμε να βασιστούμε σε αυτόν στον οποίο αναφέρεται ότι «Εξωτερική πολιτική είναι το άθροισμα των επίσημων εξωτερικών σχέσεων που ασκούνται από έναν ανεξάρτητο δρώντα (συνήθως από ένα κράτος χωρίς όμως να είναι αποκλειστικό) στις διεθνείς σχέσεις. Η φράση «ένας ανεξάρτητος δρών» δίνει τη δυνατότητα να συμπεριληφθούν μη κρατικές οντότητες, όπως η ΕΕ ή η Χεζμπολλά· οι *εξωτερικές σχέσεις* είναι «επίσημες», ώστε να μπορούν να συμπεριληφθούν οι εκροές όλων των μερών των κυβερνητικών μηχανισμών ενός κράτους ή επιχείρησης (enterprise) (δηλαδή, όχι μόνο το υπουργείο Εξωτερικών), ενώ παράλληλα δηλώνει κατ' οικονομίαν τον τεράστιο αριθμό των διεθνών συναλλαγών που βρίσκονται σε εξέλιξη· η *πολιτική* (σε αντιδιαστολή με τις *αποφάσεις*) είναι το «σύνολο» των επίσημων σχέσεων, διότι οι δρώντες συνήθως επιζητούν κάποιο βαθμό συνοχής προς στον έξω κόσμο — ώστε οι άλλοι να θεωρούν ότι οι εν λόγω δρώντες ακολουθούν μια ευλόγως συνεκτική και προβλέψιμη τακτική. Τέλος, η πολιτική είναι «*εξωτερική*» διότι ο κόσμος εξακολουθεί να είναι χωρισμένος σε διακριτές κοινότητες και δεν αποτελεί μια μοναδική ομογενοποιητική οντότητα. Συνεπώς, αυτές οι κοινότητες χρειάζονται *στρατηγικές για να ανταπεξέλθουν στις πολύμορφες σχέσεις τους με τους ξένους* (αυτούς δηλαδή που δεν ανήκουν στη δική τους πολιτεία (polity)».¹

Η εξωτερική πολιτική εφαρμόζεται στις διεθνείς σχέσεις εντός του διεθνούς συστήματος. Το διεθνές σύστημα είναι αυτό που υπάρχει στον κόσμο και απεικονίζει την κατανομή της ισχύος, ποιος τη διαθέτει και πως τη χρησιμοποιεί. Με βάση τα υφιστάμενα δεδομένα δημιουργούμε ένα μοντέλο ως χάρτη της παγκόσμιας κατανομής της τρέχουσας ισχύος με σκοπό να ταιριάζει όσο περισσότερο γίνεται με το σύστημα του πραγματικού κόσμου το οποίο θα μας επιτρέψει να προβλέψουμε την εξέλιξη των γεγονότων εντός του συστήματος.²

¹ Christopher Hill and Christopher Hill, *Foreign Policy in the Twenty-First Century*, 2016, 4–5, https://books.google.gr/books?id=CwYBCwAAQBAJ&pg=PR5&hl=el&source=gbs_selected_pages&cad=3#v=onepage&q&f=false.

² Michael G. Roskin, ed., *Political Science: An Introduction*, Fourteenth edition (Boston: Pearson Higher Education, 2017), 631.

1.2 Αλλαγές στο διεθνές σύστημα

Μετά τον Β΄ΠΠ ο κόσμος διαιρείται μεταξύ των δύο υπερδυνάμεων ΗΠΑ και ΕΣΣΔ με την κάθε μία να εκπροσωπεί το σοσιαλιστικό και το καπιταλιστικό στρατόπεδο αντίστοιχα, με τις περισσότερες χώρες να βρίσκονται σε συμμαχία με μία από τις δύο υπερδυνάμεις. Αυτή η κατάσταση ερμηνεύεται μέσω του διπολικού συστήματος με κύριο χαρακτηριστικό την νοοτροπία του μηδενικού αθροίσματος που στην ουσία αποτελεί και τον λόγο της ίδιας του της παρακμής. Η κούρσα εξοπλισμών που συνοδεύει την νοοτροπία του μηδενικού αθροίσματος έχει σαν αποτέλεσμα την κατάρρευσή του και την ανάδειξη των ΗΠΑ ως υπερδύναμη. Η ραγδαία αυτή αλλαγή είναι και η αιτία δημιουργίας του σημερινού μεταψυχροπολεμικού συστήματος που κύριο χαρακτηριστικό του είναι η πολυπολικότητα.³

Μιλώντας για αλλαγή συστημάτων αναφερόμαστε σε σημαντική αλλαγή στη φύση του ίδιου του συστήματος. Ο χαρακτήρας του διεθνούς συστήματος προσδιορίζεται από τις σημαντικότερες οντότητές του που είναι οι δρώντες στο εσωτερικό του, με τους νέους τύπους διεθνικών και διεθνών δρώντων να αναλαμβάνουν ρόλους που υποκαθιστούν τον κυρίαρχο ρόλο του έθνους κράτους και αυτό να θεωρείται πλέον ένας αναχρονιστικός θεσμός. Δύο βασικοί τύποι αλλαγής εντοπίζονται οι οποίοι είναι η συστημική αλλαγή και η αλλαγή αλληλεπιδράσεων. Η συστημική αλλαγή έχει να κάνει με αλλαγή στη διακυβέρνηση ενός διεθνούς συστήματος και συνεπάγεται αλλαγές στη διεθνή κατανομή ισχύος. Η αλλαγή αλληλεπιδράσεων έχει να κάνει με τροποποιήσεις στις αλληλεπιδράσεις μεταξύ των δρώντων ενός διεθνούς συστήματος και δεν έχει να κάνει με αλλαγές στη γενική ιεραρχία ισχύος.⁴ Η διεθνής κοινωνία είναι δυναμική και δεν δύναται να παραμείνει στάσιμη. Διάφοροι περιβαλλοντικοί παράγοντες στο διεθνές σύστημα οδηγούν σε αλλαγές και μέσα σε αυτές στις αλλαγές πέραν της κοσμογονικής κατάρρευσης της ΕΣΣΔ, συμπεριλαμβάνονται η διεύρυνση του NATO και της ΕΕ.

³ Ibid., 635–36.

⁴ Robert Gilpin, *Πόλεμος Και Αλλαγή Στη Διεθνή Πολιτική*, Πρώτη Έκδοση (Αθήνα: Ποιότητα, 2006), 83–88.

1.3 Η διεύρυνση του NATO

Με βάση τα ευρήματα της μελέτης που εκπονείται το 1995 αναφορικά με τη διεύρυνση της Συμμαχίας, το NATO καλεί την Τσεχική Δημοκρατία, την Ουγγαρία και την Πολωνία να ξεκινήσουν ενταξιακές συνομιλίες στη Σύνοδο Κορυφής της Συμμαχίας στη Μαδρίτη το 1997. Το αποτέλεσμα είναι οι τρεις αυτές χώρες να γίνουν τα πρώτα πρώην μέλη του Συμφώνου της Βαρσοβίας που εντάσσονται στο NATO το 1999. Ακολουθούν οι Βουλγαρία, Εσθονία, Λετονία, Λιθουανία, Ρουμανία, Σλοβακία και το 2004 και στη Σύνοδο Κορυφής του Βουκουρεστίου το 2008, οι Σύμμαχοι συμφωνούν ότι η Γεωργία και η Ουκρανία θα αποτελέσουν τα μελλοντικά μέλη του NATO.⁵

Η διεύρυνση έχει ευρύτερο θετικό αποτύπωμα διότι αποτελεί ανασταλτικό παράγοντα προς τον ρωσικό αναθεωρητισμό παρέχοντας ταυτόχρονα αίσθημα ασφάλειας στα νεότερα μέλη της Συμμαχίας, στην περίπτωση που η Ρωσία εφαρμόσει την επιθετική πολιτική της προς της κατεύθυνσή τους. Η διεύρυνση δικαιολογείται διότι η Ρωσία αποτελεί δυνητική απειλή στην ασφάλεια της κεντρικής και ανατολικής Ευρώπης που πιθανώς να επιδιώξει να επεκτείνει την επιρροή της και να αναδειχτεί σε περιφερειακό ηγεμόνα. Το να περιμένει κανείς η Ρωσία να εφαρμόσει κάτι από αυτά στην πράξη και έπειτα να προβεί σε ενέργειες η Συμμαχία θα είναι λάθος.⁶

Το αποτέλεσμα της διεύρυνσης είναι η Ρωσία να εμφανιστεί ως αναθεωρητική δύναμη, να αλλάξει τα σύνορα της με την Ουκρανία με τη στρατιωτική βία, να μην της επιτρέψει να καθορίσει τις δικές της συμμαχίες, αποκαλύπτοντας ταυτόχρονα και τη γεωπολιτική της ατζέντα. Σαν επιχείρημα όσων υπερασπίστηκαν της προσάρτησης της Κριμαίας, χρησιμοποιήθηκε η ανάγκη της Ρωσίας να αποτρέψει την Ουκρανία από το να γίνει μέλος του NATO σε συνδυασμό με την διαδικασία διεύρυνσης της Συμμαχίας και τον υποτιμητικό χαρακτήρα που αυτό έχει για τη Ρωσία.⁷

Η Ρωσία νιώθει προδομένη από τη Δύση διότι το θέμα της διεύρυνσης αρχικά περιστρέφεται γύρω από την επανένωση της Γερμανίας και από «υποσχέσεις» ότι η Δύση δεν θα εκμεταλλευτεί την αδύναμη θέση της Ρωσίας.⁸ Η ερμηνεία των

⁵ NATO, “NATO Enlargement,” NATO, accessed December 17, 2020, http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49212.htm.

⁶ Alexander Lanoszka, “Thank Goodness for NATO Enlargement,” *International Politics* 57, no. 3 (June 1, 2020): 451–66.

⁷ Michael Rühle, “NATO Enlargement and Russia:: Die-Hard Myths and Real Dilemmas” (NATO Defense College, 2014), 1, JSTOR, <https://www.jstor.org/stable/resrep10297>.

⁸ Ουδέποτε υπήρξαν δεσμευτικές συμφωνίες (binding agreements).

γεγονότων όπως αυτά εκτυλίσσονται από το 1990 και έπειτα, αποτελεί κεντρικό στοιχείο του πολιτικού διαλόγου μεταξύ Ρωσίας και Δύσης και απαραίτητο για τη Ρωσία προκειμένου να το χρησιμοποιεί σαν αφήγημα και να δικαιολογεί την τρέχουσα πολιτική και επιδιώξεις της.⁹

Το αφήγημα της Ρωσίας ενισχύει και η αρνητική κριτική της διεύρυνσης από τον George Kennan που τη χαρακτηρίζει σαν «...το πιο μοιραίο λάθος της Αμερικανικής πολιτικής στη μεταψυχροπολεμική εποχή», καθώς οι ταυτόχρονοι στόχοι της διεύρυνσης και της στρατηγικής συμμαχίας με τη Ρωσία αποδεικνύονται ασύμβατοι ακόμη και αν η μέθοδος που ακολουθείται βασίζεται σε ήπια προσέγγιση με σκοπό τον καθησυχασμό της Ρωσίας¹⁰. Η Ρωσία δεν μπορεί να αποδεχτεί πως κάτι τέτοιο έχει κέρδος για την ίδια γιατί πρέπει να απεμπολήσει τη σημασία εννοιών όπως η ισχύς και η επιρροή αλλά και να δεχτεί ότι η διαδικασία διεύρυνσης είναι πεπερασμένη¹¹ και δεν θίγει την παγκόσμια-περιφερειακή δύναμη και επιρροή της.¹²

Επιπλέον στην κριτική επί της διεύρυνσης του NATO, προστίθεται και η αβεβαιότητα όσον αφορά την ικανότητα της Συμμαχίας να προστατεύσει επαρκώς τα μέλη που προέκυψαν από τη διεύρυνση της, παρά την ισχυρή αποτρεπτική της δύναμη μπορεί. Ο λόγος γίνεται για τα Βαλτικά Κράτη τα οποία συνορεύουν με τη Ρωσία και τα οποία η Ρωσία προκαλεί και αναμένεται να συνεχίσει να προκαλεί, με διάφορα μέσα προσθέτοντας στην εντύπωση ότι είναι πιο ευάλωτα από όσο δείχνουν.¹³

1.4 Η διεύρυνση της ΕΕ

Σκοπός της πολιτικής διεύρυνσης της ΕΕ είναι η ένωση των ευρωπαϊκών χωρών σε ένα κοινό πολιτικό και οικονομικό σχέδιο. Καθοδηγούμενη από τις αξίες της Ένωσης και υπό αυστηρούς όρους, η διεύρυνση αποδείχθηκε ένα από τα πιο επιτυχημένα εργαλεία για την προώθηση πολιτικών, οικονομικών και κοινωνικών μεταρρυθμίσεων, και για την εδραίωση της ειρήνης, της σταθερότητας και της

“Russia and German Reunification: Opposing Views on Mikhail Gorbachev’s Legacy | DW | 02.10.2020,” Deutsche Welle (DW.com), accessed December 17, 2020, <https://www.dw.com/en/mikhail-gorbachev-germany-reunification/a-55082979>.

⁹ Rühle, “NATO Enlargement and Russia,” 2.

¹⁰ George F. Kennan, “Opinion | A Fateful Error,” *The New York Times*, February 5, 1997, sec. Opinion, <https://www.nytimes.com/1997/02/05/opinion/a-fateful-error.html>.

¹¹ Όχι μόνο του NATO αλλά και της ΕΕ στην οποία θα αναφερθούμε σε επόμενο κεφάλαιο.

¹² Rühle, “NATO Enlargement and Russia,” 6.

¹³ Lanoszka, “Thank Goodness for NATO Enlargement,” 467.

δημοκρατίας σε ολόκληρη την ήπειρο, ενώ επίσης η πολιτική διεύρυνσης ενισχύει την παρουσία της ΕΕ στην παγκόσμια σκηνή.¹⁴

Η απαρχή της ΕΕ έγινε με την ΕΚΑΧ το 1951 με συμμετοχή των ακόλουθων έξι ευρωπαϊκών χωρών: Βέλγιο, Ολλανδία, Λουξεμβούργο, Γαλλία, Ιταλία και Γερμανία. Ακολούθησαν η Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (ΕΟΚ) και η Ευρωπαϊκή Κοινότητα Ατομικής Ενέργειας (ΕΥΡΑΤΟΜ) καταλήγοντας το 1967 να συνδυαστούν οι θεσμοί και των τριών κοινοτήτων. Έκτοτε ακολούθησαν πέντε διαδοχικές διευρύνσεις:

- Το 1973, η Δανία, η Ιρλανδία και το Ηνωμένο Βασίλειο προσχώρησαν στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα.

- Το 1981, η Ελλάδα έγινε κράτος μέλος.

- Το 1986, η Ισπανία και η Πορτογαλία έγιναν μέλη.

- Το 1995, η Αυστρία, η Φινλανδία και η Σουηδία προσχώρησαν στην ΕΕ.

- Το 2004, η Τσεχική Δημοκρατία, η Εσθονία, η Κύπρος, η Λετονία, η Λιθουανία, η Ουγγαρία, η Μάλτα, η Πολωνία, η Σλοβακία και η Σλοβενία προσχώρησαν. Ήταν μια ιστορική διεύρυνση που σήμαινε την επανένωση της Ευρώπης μετά από δεκαετίες διχοτόμησης.

- Την 1η Ιανουαρίου 2007, η Ρουμανία και η Βουλγαρία προσχώρησαν επίσης, ολοκληρώνοντας αυτήν την ιστορική διαδικασία.¹⁵

Το αποκορύφωμα της πολιτικής διεύρυνσης της ΕΕ είναι η ολοκλήρωση της «πέμπτης διεύρυνσης» κατά σειρά, η οποία φέρνει στην Ένωση δέκα πρώην κομμουνιστικές χώρες (μαζί με την Κύπρο και τη Μάλτα). Η διαδικασία είναι επιτυχημένη διότι οδηγεί στον εκδημοκρατισμό και σε μεταρρυθμίσεις τις υποψήφιες χώρες, ενώ η Ρωσία δεν αντέδρασε σχεδόν καθόλου σε μια ουσιαστικά περαιτέρω μετατόπιση της στρατηγικής ισορροπίας εις βάρος της.

Η πέμπτη διεύρυνση της ΕΕ αφορά σε μεγάλο βαθμό την άσκηση εξωτερικής πολιτικής επί βάσης γεωπολιτικών κινήτρων και αποτελεί ένα βασικό μέσο άσκησης «ήπιας ισχύος» από πλευράς της Ένωσης, η οποία θεωρείται και το πιο ισχυρό όπλο της εξωτερικής της πολιτικής. Η μεγάλη διεύρυνση προς τα ανατολικά του 2004/2007

¹⁴ “The Enlargement of the Union | Fact Sheets on the European Union | European Parliament,” accessed December 17, 2020, <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/167/the-enlargement-of-the-union>.

¹⁵ Wichard WOYKE, “Germany and the EU-Eastern Enlargement,” in *Disintegration and Integration in East-Central Europe*, ed. Wilfried Loth and Nicolae Păun, 1st ed., 1919 – Post-1989 (Nomos Verlagsgesellschaft mbH, 2014), 305, <https://www.jstor.org/stable/j.ctv941wbr.26>.

έχει ως στόχο την ενίσχυση της νίκης της Δύσης στον Ψυχρό Πόλεμο, περιορίζοντας την επιρροή της Μόσχας και υλοποιείται παράλληλα με αντίστοιχη διεύρυνση του NATO.

Όσοι βλέπουν τη διεύρυνση κυρίως ως μέσο εξωτερικής πολιτικής, η διεύρυνση 2004/2007 θεωρείται ως ένα βήμα προς την περαιτέρω διεύρυνση προς τα ανατολικά (Ουκρανίας, Μολδαβία, Λευκορωσία και Υπερκαυκάσιες Δημοκρατίες). Επειδή όμως η άμεση ένταξη αυτών των χωρών στην πολιτική διεύρυνσης δεν ήταν εφικτή λόγω αντιδράσεων σε περαιτέρω μεγέθυνση, η λύση δίνεται από την Ευρωπαϊκή Πολιτική Γειτονίας (ΕΠΓ) που έχει ως στόχο να προσεγγίσει τα πρώην σοβιετικά κράτη, αποκόπτοντας παράλληλα τη ρωσική επιρροή. Η ΕΠΓ έχει επιτυχία και τα αποτελέσματα της επιτυχίας φαίνονται στη Γεωργία και την Ουκρανία με τις λεγόμενες «έγχρωμες επαναστάσεις» να αποσπών αυτές τις χώρες από τη ρωσική επιρροή.¹⁶

Αυτές οι εξελίξεις πυροδοτούν ένα αντανάκλαστικό της Ρωσίας ενάντια στη διεύρυνση του NATO και της ΕΕ προς την ανατολή και οδηγούν στη διασφάλιση ότι η Μόσχα παραμένει αλλεργική στο ενδεχόμενο πρώην Σοβιετικές δημοκρατίες να ευθυγραμμιστούν με μια άλλη δύναμη-δρώντα εναντίον της Ρωσίας. Αυτό που στην ουσία αποτελεί «γειτονιά» στην ΕΠΓ, η Ρωσία δεν το ασπάζεται αφού θεωρεί ότι οι δρώντες στην περιοχή βρίσκονται εκεί επειδή η ίδια το ανέχεται¹⁷ και αποτελεί άλλο ένα πεδίο ισχυρής αντιπαράθεσης που προστίθεται σε αυτό που προέκυψε το 2004 από την είσοδο των ΒΚ στην ΕΕ.¹⁸

Η Ρωσία αρχίζει να ερμηνεύει τις πολιτικές της ΕΕ (συμπεριλαμβανομένης και της ΕΠΓ) ως εργαλείο για πολιτική επέκταση και όχι ως «περιφερειακή προσέγγιση» ή «εργαλείο επίλυσης συγκρούσεων».¹⁹ Η υποτίμηση της Ρωσίας από την ΕΕ επιφέρει συνέπειες και η Μόσχα αναγκάζεται να αντιδράσει έντονα στις δυτικές πολιτικές που στοχεύουν στη μείωση της δύναμης και της επιρροής της στην περιφέρειά της. Το αναπόφευκτο αποτέλεσμα είναι μια ισχυρή και κάθε άλλο παρά «ήπια» ρωσική αντίδραση, πρώτα στη Γεωργία και μετά στην Ουκρανία, σταματώντας βίαια τα δυτικά σχέδια.²⁰

¹⁶ Axel Sotiris Walldén, "The Demise of EU Enlargement Policy," n.d., 8,12.

¹⁷ Bobo Lo, *Russia and the New World Disorder* (London: Washington, D.C: Chatham House; Brookings Institution Press, 2015), 103.

¹⁸ Vsevolod Samokhvalov, *Russian-European Relations in the Balkans and Black Sea Region* (Cham: Springer International Publishing, 2017), 7–8.

¹⁹ Ibid., 215.

²⁰ Walldén, "The Demise of EU Enlargement Policy," 14.

Κεφάλαιο 2^ο

Ευρωατλαντικές Σχέσεις

2.1 Ιστορικό πλαίσιο

Η δημιουργία του ευρωατλαντικού άξονα αποτελεί απάντηση σε προκλήσεις όπως αυτές εμφανίζονται μεταπολεμικά και μια αναγκαιότητα στρατηγικού επιπέδου προκειμένου να αντιμετωπιστούν ο милитарισμός και οι επεκτατικές τάσεις της ΕΣΣΔ. Βασίζεται σε έναν στρατηγικό πυρήνα, με βάση κοινές αξίες και ίδια αντίληψη περί του οικονομικού και στρατηγικού περιβάλλοντος, όπως αυτός διαμορφώνεται από ΗΠΑ και Ευρώπη.

Η Ευρώπη μπορεί να βγαίνει νικήτρια από τον Β΄ ΠΠ, αλλά κατακερματισμένη και διαιρεμένη. Η στήριξη της διαδικασίας αποκατάστασης, συμφιλίωσης και ολοκλήρωσης από τις ΗΠΑ γίνεται συνειδητά αποτελώντας στρατηγική επιλογή. Στην ψυχροπολεμική περίοδο οι δύο σύμμαχοι δρουν με συμβατούς στόχους που εδράζονται στην κοινή άμυνα στο πλαίσιο της συμμαχίας και υπό τον ηγετικό ρόλο των ΗΠΑ στο Ν.Α.Τ.Ο.. Υπό αμερικανική πρωτοκαθεδρία, παρά το γεγονός ότι ενισχύεται ποιοτικά μέσα από θεσμικά βήματα για την διαδικασία ολοκλήρωσης, η Ευρώπη, δεν καταφέρνει να αντιληφθεί τον εαυτό της ως στρατηγικό δρώντα σε τομείς άλλους εκτός της οικονομίας και να ξεχωρίσει ως *primus inter pares* (First among equals). Σε αυτό συμβάλλει ο ρόλος της Ατλαντικής συμμαχίας για την ασφάλεια της Ευρώπης αλλά και περιορισμοί που τίθενται στις όποιες προσπάθειες γίνονται για αναβάθμιση του ρόλου.²¹

Ανέκαθεν στην ιστορία της Ευρώπης συναντάται πληθώρα εθνικών συγκρούσεων και αιματηρών πολέμων. Δύο περιπτώσεις οδηγούν στους δύο παγκόσμιους πολέμους. Η φύση του συστήματος των Ευρωπαϊκών κρατών και οι διαφορετικοί στόχοι τους αποτελούν την αιτία συνεχών ενδο-ευρωπαϊκών συγκρούσεων. Τα αίτια είναι ο ανταγωνισμός μεταξύ των κρατών για κυριαρχία και απόκτηση ισχύος, διαφορετικά εθνικά συμφέροντα, εθνικισμός και ασυμφωνία εθνικών πολιτικών και στρατηγικής.

Η διαδικασία μετάβασης από την συγκρουσιακή αυτή κατάσταση ξεκινάει με την απαιτητική διαδικασία αναδόμησης της Ευρώπης μετά τον Β΄ ΠΠ. Σημαίνει μία

²¹ Γεώργιος Βοσκόπουλος, “Υποδομή Των Ευρω-Ατλαντικών Σχέσεων, Από Τον Ψυχρό Πόλεμο Στη Μετα Ψυχροπολεμική Εποχή” (Η Ευρωπαϊκή Ένωση στο Διεθνές Σύστημα, ΠΑΜΑΚ, 2006), 1.

νέα αρχή συνεργασίας και αλληλεξάρτησης μεταξύ των κρατών που βασίζεται σε πολλαπλούς στόχους μεν αλλά σε μια ενιαία πορεία δε. Σε πρώτη φάση η συμφιλίωση με την ηττημένη Γερμανία αποτελεί προτεραιότητα παρά το γεγονός ότι έπαιξε πρωταγωνιστικό ρόλο στην καταστροφή που συντελέστηκε. Οι διαδικασίες εκδημοκρατισμού και κρατικής ανοικοδόμησης δεν ήταν ποτέ τόσο έντονες²². Δεύτερη φάση στην διαδικασία μετάβασης αποτελεί η θεσμική συνεργασία μεταξύ των Ευρωπαϊκών δυνάμεων και η καθιέρωση πέραν της αλληλεξάρτησης, της συνεργασίας προς επίλυση και κοινή διαχείριση θεμάτων.

Τέλος κορύφωση της ευρωπαϊκής συνεργασίας αποτελεί η απόφαση για συμπόρευση και δημιουργία υπερεθνικών θεσμών προκειμένου να αντιμετωπιστούν οι ανακύπτουσες προκλήσεις στο διεθνές οικονομικό περιβάλλον και στο ρεύμα της παγκοσμιοποίησης. Η περίπτωση σύγκρουσης στο εσωτερικό της ευρωπαϊκής κοινότητας πλέον δεν υφίσταται, χωρίς αυτό βέβαια να σημαίνει ότι οποιεσδήποτε ασυμβατότητες μεταξύ των κρατών εξαφανίστηκαν. Οι διακρατικές σχέσεις χαρακτηρίζονται από τάσεις σύγκρουσης και συνεργασίας. Το κοινώς αποδεκτό θεσμικό πλαίσιο στο οποίο εντάσσεται η Ευρώπη πλέον, ενσωματώνει το σύνολο αυτών των διακρατικών σχέσεων. Το επίπεδο αυτό συνεργασίας δεν προκύπτει ξαφνικά, αλλά με την καθοριστική συνδρομή των ΗΠΑ. Η μετάβαση βασίζεται στην υπόθεση διαχρονικής συμπόρευσης αμερικανικών και ευρωπαϊκών συμφερόντων, στην διατήρηση του συντονιστικού ρόλου των ΗΠΑ και αυτού της εγγυήτριας δύναμης στον τομέα της ασφάλειας.²³

2.2 Οι ευρωατλαντικές σχέσεις κατά την διάρκεια του ψυχρού πολέμου

Η διαδικασία ενοποίησης και συμφιλίωσης αποτελεί και την πρώτη φάση της Ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης και πραγματοποιείται σε δύο στάδια. Πρώτον με ενίσχυση της ειρήνης και δημιουργία κατάλληλου πλαισίου κάλυψης των συγκρούσεων του παρελθόντος. Δεύτερον με την υποχρέωση δημιουργίας ενός ενιαίου συνασπισμού κατά της ΕΣΣΔ και των κρατών μελών του Συμφώνου της Βαρσοβίας. Για την κάλυψη υλοποίησης των δύο σταδίων απαραίτητη είναι η συνδρομή της πρωτοκαθεδρίας των ΗΠΑ. Η μεταπολεμική τάξη πραγμάτων οδηγεί σε ανακατανομή ισχύος. Κρατούσα

²² Karin Von Hippel, *Democracy by Force U.S. Military Intervention in the Post-Cold War World* (Cambridge: Cambridge University Press, 1999).

²³ Γεώργιος Βοσκόπουλος, “Υποδομή Των Ευρω-Ατλαντικών Σχέσεων, Από Τον Ψυχρό Πόλεμο Στη Μετα Ψυχροπολεμική Εποχή,” 2–3.

δύναμη και τοίχος ανάσχεσης απέναντι στους Σοβιετικούς αναδεικνύονται οι ΗΠΑ, παίζοντας σημαντικό ρόλο προκειμένου να συσπειρωθούν τα κράτη μέλη εντός της Ατλαντικής συμμαχίας.

Υπό αυτό το νέο πρίσμα η Ευρώπη γρήγορα αντιλαμβάνεται ότι συγκρούσεις, η χρήση βίας και στρατιωτικών μέσων δεν αποτελεί λύση. Αντί αυτού η ειρήνη, ανάπτυξη και η συνεργασία αποτελούν πρόσφορο έδαφος. Μαζί με την Ευρώπη διαμορφώνεται σταδιακά και ο ευρωατλαντικός άξονας. Κίνητρα αποτελούν η ανάγκη προσέγγισης μεταξύ Γερμανίας και Ευρωπαίων, η Σοβιετική απειλή και οι ανάγκες διεύρυνσης του Ν.Α.Τ.Ο.²⁴

Οι ΗΠΑ θέλουν πάση θυσία να αποφύγουν την επιρροή του κομμουνισμού στο ευρωπαϊκό έδαφος. Αυτό αφορά είτε εκμετάλλευση της δυσχερούς οικονομικής κατάστασης που βρισκόταν η Ευρώπη, είτε άνοδο κομμουνιστών στην εξουσία κρατών και αποτελεί και τους λόγους της οικονομικής ενίσχυσης υπό το σχέδιο Μάρσαλ.

Ποιος όμως ο σκοπός του σχεδίου Μάρσαλ; Ο στόχος είναι οι Σοβιετικοί και βασίζεται σε δύο σκέλη. Η Ευρώπη βρίσκεται κατακερματισμένη μετά τον πόλεμο και σε δεινή οικονομική, κοινωνική και πολιτική κατάσταση. Πρώτο σκέλος λοιπόν είναι η προστασία της Ευρώπης από την επιρροή του κομμουνισμού, σε περίπτωση που λόγω της μεταπολεμικής κατάστασης παρουσιαστεί ως λύση στα προβλήματα της Γηραιάς ηπείρου. Δεύτερο σκέλος είναι να αποτελέσει εμπόδιο σε τυχόν επεκτατικές βλέψεις που μπορεί να έχει η ΕΣΣΔ. Συνυφασμένη με το σχέδιο είναι και η πολιτική των Αμερικανών για προώθηση των ιδεών του ελεύθερου εμπορίου, και των ανοιχτών αγορών εντός ενός ενιαίου οικονομικού συστήματος. Οι ΗΠΑ ανησυχούν από τις επιπτώσεις ενός πιθανού οικονομικού κραχ, αλλά και από το ότι θα είχαν να αντιμετωπίσουν στο οικονομικό πεδίο την νέα ευρωπαϊκή οικονομική τάξη και για αυτόν ακριβώς τον λόγο πρέπει και να τη στηρίζουν.²⁵

Στο διπολικό ψυχροπολεμικό περιβάλλον²⁶ οι πολιτικές των ΗΠΑ δεν μένουν απαρατήρητες. Προκαλούν την αντίδραση των σοβιετικών που θεωρούν ότι η ελεύθερη διάθεση των αμερικανικών κεφαλαίων στις μικρές χώρες που

²⁴ Κωνσταντίνος Αρβανιτόπουλος and Παναγιώτης Ήφαιστος, *Ευρωατλαντικές Σχέσεις*, Βιβλιοθήκη Διεθνών Σχέσεων Και Εξωτερικές Πολιτικές 3 (Αθήνα: Εκδόσεις Πολιτεία, 1999), 9–14.

²⁵ Eric J. Hobsbawm, *The Age of Extremes: A History of the World, 1914 - 1991*, 1. Vintage Books ed (New York: Vintage Books, 1996).

²⁶ Sean M. Lynn-Jones and Steven E. Miller, eds., *The Cold War and after: Prospects for Peace*, Expanded ed, International Security Readers (Cambridge, MA: MIT Press, 1993).

καταστράφηκαν από τον πόλεμο, χρησιμεύουν στην εξαγορά των τοπικών βιομηχανιών και λοιπών παραγωγικών μονάδων και τελικό έλεγχο και υποδούλωση αυτών των χωρών. Ο στόχος αυτός δεν κάτι που είχαν εξαρχής κατά νου.²⁷

Σε αυτή την ομαδική προσπάθεια - συσπείρωση απέναντι στην Σοβιετική ένωση είναι απαιτούμενη η θεσμική προσέγγιση μεταξύ των χωρών και η επούλωση των πληγών του πολέμου με την Γερμανία. Η ένταξη της Γερμανίας στο Ν.Α.Τ.Ο., η οικονομική ανάπτυξη και σταδιακά ο επανεξοπλισμός της, αποτελούν στρατηγικό στόχο των ΗΠΑ.²⁸ Η εμπλοκή των ΗΠΑ είναι βαθιά μετά τον Β΄ ΠΠ και αποτελούν τον εγγυητή της ασφάλειας της Ευρώπης μέσω του ρόλου τους στο Ν.Α.Τ.Ο..²⁹ Η Ευρώπη συσπειρώνεται με τις ΗΠΑ, αποδέχεται και απολαμβάνει την κατάσταση εξαιτίας του φόβου-απειλής της Σοβιετικής Ένωσης αλλά και για την επιτυχία της μεταπολεμικής αποκατάστασης και προόδου. Η πρωτοκαθεδρία των ΗΠΑ δεν έχει παντού οπαδούς. Αντίδραση φέρει ο Γάλλος Πρόεδρος Ντε Γκώλ που επιδιώκει μικρότερη αμερικανική επιρροή στην Ευρώπη και προωθεί πολιτικές προς επίτευξη αυτού.³⁰

Μια σειρά θεσμικών βημάτων λαμβάνουν χώρα για την ενίσχυση της ασφάλειας της Δυτικής Ευρώπης. Πρώτο βήμα είναι η Συνθήκη των Βρυξελλών το 1948,³¹ με αποδοχή του όρου παροχής στρατιωτικής ή άλλης βοήθειας σε περίπτωση επίθεσης σε μία από τις συμβαλλόμενες χώρες,³² πίστη στα θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα, αξιοπρέπεια και άλλα ιδεώδη με βάση τον χάρτη του ΟΗΕ. Δεύτερο βήμα είναι η Συμφωνία των Παρισίων (22-23 Οκτωβρίου 1954) αλλά και η Υπουργική Συνάντηση του Βορειοατλαντικού Συμβουλίου (NAC) με την οποία διευρύνεται και τροποποιείται η Συνθήκη των Βρυξελλών επιτρέποντας με αυτόν τον τρόπο στη Δυτική Γερμανία να ενταχθεί στο δυτικό μπλοκ σε μία προσπάθεια να διευρυνθεί η δυτική Συμμαχία.

Το μοντέλο συνεργασίας παίρνει μορφή εντός ενός πλαισίου ασύμμετρων σχέσεων αλλά κοινών στόχων μεταξύ Ευρώπης και ΗΠΑ. Οι ευρωατλαντικές σχέσεις είναι πλέον πραγματικότητα. Οι στόχοι είναι κοινοί αλλά βασίζονται στις στρατηγικές

²⁷ Martin Walker, *The Cold War and the Making of the Modern World* (London: Vintage, 1994), 46.

²⁸ François Duchêne, *Jean Monnet: The First Statesman of Interdependence*, 1. ed (New York London: Norton, 1994), 182.

²⁹ "Treaty of Economic, Social and Cultural Collaboration and Collective Self-Defence" (NATO, March 17, 1948).

³⁰ Αρβανιτόπουλος and Ήφαιστος, *Ευρωατλαντικές Σχέσεις*, 121–26.

³¹ "The Brussels Treaty."

³² Γιάννης Βαληνάκης, *Η Ευρωπαϊκή Πολιτική Και Αμυντική Συνεργασία: η Ελλάδα Απέναντι Στη Νέα Ευρωπαϊκή Αρχιτεκτονική* (Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση, 1991), 13.

επιλογές της Ουάσιγκτον και την προσπάθεια των Αμερικανών να δημιουργήσουν έναν κόσμο συμβατό με τις δικές τους αξίες, βασισμένο σε ένα συγκεκριμένο πολιτικοοικονομικό μοντέλο³³. Το σχέδιο Μάρσαλ τελικά δεν είναι δείγμα αλτρουισμού, αλλά μια μορφή πολύ καλής επένδυσης που αφενός βοηθάει στην ανοικοδόμηση της Ευρώπης και αφετέρου θα εξυπηρετεί τα αμερικανικά συμφέροντα.³⁴

Δημιουργείται λοιπόν έναν παγκόσμιο οικονομικό περιβάλλον στα αμερικανικά μέτρα και πρότυπα. Σε αυτό δεν βοηθάει μόνο η συνεχής επιδίωξη των Αμερικανών προς τούτο αλλά και η Σοβιετική απειλή (μιλιταρισμός – κομμουνισμός) που συσπειρώνει την Δυτική Ευρώπη προς τις ΗΠΑ.³⁵

Οι προσπάθειες αντιμετώπισης του Σοβιετικού επεκτατισμού εντείνονται και συνεπώς το ίδιο και οι προσπάθειες ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης και πολιτικής ένωσης της Ευρώπης. Η Ευρώπη χωρίζεται σε δύο ανταγωνιστικά μπλοκ με αποτέλεσμα να μην υπάρχει η ίδια ταχύτητα ανάπτυξης σε κάθε ένα από αυτά. Η δυτική Ευρώπη οδηγείται σε πλαίσιο συνεργασίας και συνδιαχείρισης προβλημάτων. Επέρχεται ποιοτική αναβάθμιση και σταδιακή απεμπόληση του χαρακτηριστικού των συγκρούσεων που αναφέραμε νωρίτερα. Η διαδικασία είναι μακρόχρονη αλλά τελικά η ειρήνη αποτελεί πραγματικότητα και αποκαθίστανται οι σχέσεις μεταξύ, μέχρι πρότινος, αντιπάλων. Πρωτεύων στόχος είναι η ενσωμάτωση της Γερμανίας στις δομές των ευρωπαϊκών σχέσεων. Αυτό θα πραγματοποιείται με την απο-ενοχοποίηση της και την αποκατάσταση των σχέσεων της με την Γαλλία που συνεχίζει να είναι καχύποπτη. Ο φόβος που προκαλεί η Γερμανία όμως σε συνδυασμό με την αυξανόμενη ένταση του Ψυχρού πολέμου οδηγούν στον διαχωρισμό της και στον χαρακτηρισμό της ως «πεδίο αντιπαράθεσης» στις προσπάθειες ενσωμάτωσης μεταξύ των δύο αντίπαλων στρατοπέδων³⁶.

Οι ΗΠΑ επιδιώκουν σθεναρά την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση διότι αποτελεί βασικό βήμα για την δημιουργία του επιθυμητού ευρωπαϊκού άξονα, υπάρχει η ανάγκη ενίσχυσης του αντισοβιετικού μπλοκ και διότι η Γερμανία, γεωπολιτικά, αποτελεί χώρα κλειδί. Η επίτευξη των παραπάνω στρατηγικών στόχων καθιερώνει τις

³³ Γεώργιος Βοσκόπουλος, “Υποδομή Των Ευρω-Ατλαντικών Σχέσεων, Από Τον Ψυχρό Πόλεμο Στη Μετα Ψυχροπολεμική Εποχή,” 9.

³⁴ Κ. Αρβανιτόπουλος and Π. Ήφαιστος, *Ευρωπαϊκές Σχέσεις*, Γ΄ Έκδοση (Εκδόσεις Ποιότητα, 2003), 150.

³⁵ Γεώργιος Βοσκόπουλος, “Υποδομή Των Ευρω-Ατλαντικών Σχέσεων, Από Τον Ψυχρό Πόλεμο Στη Μετα Ψυχροπολεμική Εποχή,” 9.

³⁶ Αρβανιτόπουλος and Ήφαιστος, *Ευρωπαϊκές Σχέσεις*, 160–64, 189–92.

ΗΠΑ ως βασικό παράγοντα και εδραιώνει το συγκεκριμένο πολιτικό- οικονομικό μοντέλο που ενώνει την Ευρώπη με τις ΗΠΑ.

Τα παραπάνω καθίστανται εφικτά, διότι οι ΗΠΑ έχουν στρατηγική υπεροπλία, το Ν.Α.Τ.Ο. με κύριο εκφραστή τις ΗΠΑ παρέχει ομπρέλα προστασίας, υπό την προστασία αυτή και απαλλαγμένα από ζητήματα ασφαλείας τα κράτη της Δυτικής Ευρώπης επωφελούνται και καταφέρνουν να επικεντρωθούν στην ανάπτυξη της πολυεπίπεδης συνεργασίας τους. Κέρδος έχουν και οι ΗΠΑ αφού αποκομίζουν στρατηγικά πλεονεκτήματα όπως να αποτελέσουν αδιαμφισβήτητο παράγοντα ασφαλείας στην Ευρώπη, να δρουν ηγετικά διάμεσου Ν.Α.Τ.Ο. και να ελέγχουν την συνολική πορεία της Ευρώπης προς την ολοκλήρωσή της. Η κοινή προσπάθεια στους τομείς πολιτικής και οικονομικής αναμόρφωσης υπό την κοινή απειλή των κρατών του συμφώνου της Βαρσοβίας ενισχύουν τη συνοχή του ευρωατλαντικού άξονα³⁷.

2.3 Οι ευρωατλαντικές σχέσεις μετά τον ψυχρό πόλεμο

Μετά το τέλος του ψυχρού πολέμου οι ΗΠΑ απομένουν ως η μόνη υπερδύναμη. Με έλξη αυτή την δύναμη έρχεται και η ευθύνη της διαχείρισης του διεθνούς συστήματος, η ανάγκη διαμόρφωσης νέας υψηλής στρατηγικής μιας και οι προκλήσεις της ψυχροπολεμικής εποχής παύουν να υπάρχουν. Η εξάλειψη της Σοβιετικής στρατιωτικής απειλής οδηγεί στο ερώτημα του ρόλου της Ατλαντικής συμμαχίας στην νέα διεθνή τάξη.

Πιο συγκεκριμένα το ερώτημα έχει να κάνει με το μέλλον του Ν.Α.Τ.Ο.. Είναι ένας οργανισμός που δημιουργήθηκε (μεταξύ άλλων) προκειμένου να αντιταχθεί στον σοβιετικό συνασπισμό. Η απειλή δεν υφίσταται πλέον. Το κενό αυτό απηχεί άμεσα στον ρόλο ύπαρξης της συμμαχίας και με την σειρά του στον ρόλο των ΗΠΑ στην Ευρωπαϊκή ασφάλεια και στην πολιτική που θα ακολουθούσαν. Θα παραμείνουν ως εγγυητές της ασφάλειας ή θα βαδίσουν προς τον απομονωτισμό;³⁸

Το νέο πλαίσιο τίθεται με τη διατλαντική Διακήρυξη τον Φεβρουάριο του 1990. Ευρώπη και Αμερική δημιουργούν θεσμικό πλαίσιο διαβουλεύσεων με θέματα που αφορούν την Ευρωπαϊκή Πολιτική συνεργασίας, γεγονός που δεν τους βρίσκει όλους σύμφωνους. Οι ευρωπαίοι υποστηρίζουν μεγαλύτερη εμβάθυνση στην ευρωπαϊκή ολοκλήρωση χωρίς όμως να μπαίνουν σε λεπτομέρειες στα πολιτικά

³⁷ Γεώργιος Βοσκόπουλος, “Υποδομή Των Ευρω-Ατλαντικών Σχέσεων, Από Τον Ψυχρό Πόλεμο Στη Μετα Ψυχροπολεμική Εποχή,” 13.

³⁸ Αρβανιτόπουλος and Ήφαιστος, *Ευρωατλαντικές Σχέσεις*, 152–53.

στοιχεία αυτής. Οι δηλώσεις αυτές οδηγούν σε αντίδραση της Ατλαντικής συμμαχίας με κύριο θέμα ότι ο Ευρωπαϊσμός άπτεται περισσότερο σε ιδέες και διακηρύξεις ενώ ο Ατλαντισμός στην Ευρωπαϊκή πραγματικότητα.³⁹

Ακολουθεί διμερής διακήρυξη για την Ευρωπαϊκή Άμυνα και Ασφάλεια με την οποία δημιουργήθηκε Κοινή Εξωτερική Πολιτική Και Πολιτική Ασφάλειας (ΚΕΠΠΑ) συμπληρωματική του ρόλου του Ν.Α.Τ.Ο.. Ο ρόλος του Ν.Α.Τ.Ο. εκτός από το να προσδιορίσει τον άξονα πολιτικής συνεργασίας μεταξύ Ε.Ε και ΗΠΑ περιορίζει τον ρόλο της Δυτικοευρωπαϊκής Ένωσης ως αμυντικό βραχίονα της Ε.Ε.

Η διαμόρφωση μιας ΚΕΠΠΑ αποτελεί στόχο των Ευρωπαίων μετά το τέλος του ψυχρού πολέμου. Στην συνθήκη του Μάαστριχτ (Φεβρουάριος 1992) τίθεται πρώτη φορά το θέμα διαμόρφωσης κοινής αμυντικής πολιτικής με στόχο αυτής της επιδίωξης να είναι η ενίσχυση του Ευρωπαϊκού πυλώνα της Ατλαντικής συμμαχίας. Ακολουθεί η Διακήρυξη της Μαδρίτης (1995) με διατύπωση της «Νέας Διατλαντικής Ατζέντας» (Council of the European Communities, 1995) με στόχο την διεύρυνση της συνεργασίας σε εμπορικό και οικονομικό πεδίο. Στο πολιτικό πεδίο το πλαίσιο συνεργασίας διατυπώνεται με το «Κοινό Σχέδιο Δράσης Ε.Ε-ΗΠΑ». Στη Διακήρυξη του Βορειοατλαντικού Συμβουλίου (Μαδρίτη 1997) επισημαίνεται ότι το Ν.Α.Τ.Ο. στηρίζει τη δημιουργία Ευρωπαϊκής Ταυτότητας Άμυνας και Ασφάλειας εντός της Συμμαχίας και ότι «η Ατλαντική Συμμαχία θα παραμείνει το βασικό forum διαβουλεύσεων μεταξύ των μελών του».⁴⁰

Η απολαβή της προσφερόμενης ασφάλειας και του ευνοϊκού περιβάλλοντος που καθιερώνεται έχει θετικές και αρνητικές επιπτώσεις για την Ε.Ε. Οι Ευρωπαίοι μπορούν από την μια και δημιουργούν τους θεσμούς που ενισχύουν την αλληλεξάρτησή τους και την πορεία προς την Ευρωπαϊκή ολοκλήρωση, αλλά στερούνται λόγω παρουσίας των ΗΠΑ και του πρωταγωνιστικού ηγετικού ρόλου τους, την δυνατότητα να ανάπτυξης ολοκληρωμένης στρατηγικής για τον ρόλο της Ευρώπης στο διεθνές σύστημα. Στην αδυναμία αυτή βέβαια το ρόλο τους παίζουν και οι ιδιαιτερότητες που παρουσιάζει το Ευρωπαϊκό σύστημα κρατών.⁴¹

Κατά την διάρκεια της διαδικασίας Ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης στα τέλη του 20^{ου} αιώνα, καθόσον υλοποιείται σταδιακά, γίνονται προτάσεις προς την πολιτική

³⁹ Γεώργιος Βοσκόπουλος, “Υποδομή Των Ευρω-Ατλαντικών Σχέσεων, Από Τον Ψυχρό Πόλεμο Στη Μετα Ψυχροπολεμική Εποχή,” 12.

⁴⁰ The Heads of State and Government, “Madrid Declaration on Euro-Atlantic Security and Cooperation” (NATO, July 8, 1997).

⁴¹ Αρβανιτόπουλος and Ήφαιστος, *Ευρωατλαντικές Σχέσεις*, 12–13, 236–37.

ολοκλήρωση της Ε.Ε οι οποίες όμως, την εποχή που εφαρμόζονται, θεωρείται ότι δυνητικά απειλούν την συνοχή των Ευρωπαϊκών σχέσεων. Η απάντηση είναι ότι το Ν.Α.Τ.Ο. και η ασφάλεια που παρέχει είναι βασικός παράγοντας για την ευημερία που παρέχει η Ε.Ε⁴² και ότι είναι επιθυμητή η ενίσχυση της Ευρωπαϊκής Ταυτότητας Ασφάλειας και Άμυνας και η δημιουργία Ευρωπαϊκού πυλώνα, αλλά μόνο υπό τους περιορισμούς που πλαισιώνει το Ν.Α.Τ.Ο.. Προτάσεις για την δημιουργία ευρωπαϊκού αμυντικού μηχανισμού γίνονται ξανά με στόχο τον επαναπροσδιορισμό των σχέσεων μεταξύ Ε.Ε-ΗΠΑ και την ανάγκη επιχειρησιακής ενεργοποίησης της Ε.Ε καθώς η κρίση στην Βαλκανική κάνει εμφανή την αδυναμία της Ευρώπης να δράσει χωρίς τον βασικό ρόλο των ΗΠΑ.⁴³ Η ουσία όμως είναι ότι για το Ν.Α.Τ.Ο. η ανάπτυξη ευρωπαϊκών αμυντικών δομών αποτελούν υποβάθμιση του ρόλου του για την ευρωπαϊκή ασφάλεια και κατ' επέκταση αμφισβήτηση του ρόλου των ΗΠΑ στην Ε.Ε μετά την εξάλειψη της σοβιετικής απειλής.

Η πολιτική των ΗΠΑ καθορίζεται από μία σειρά κατευθυντήριων γραμμών που βασίζονται πάνω στις στρατηγικές επιλογές τους. Θέτουν λοιπόν κάποιες παραμέτρους που καθορίζουν το πολιτικό πλαίσιο συνεργασίας τους με την Ε.Ε. Πρώτον οι ΗΠΑ ακολουθούν πολιτική ανάσχεσης της Ευρώπης και ενώ στηρίζουν την ευρωπαϊκή ενοποίηση δεν την επιθυμούν και σε πολιτικό επίπεδο καθώς μια πολιτικά ενωμένη Ευρώπη θα μπορεί να διαφοροποιηθεί των ΗΠΑ και διότι η Ατλαντική συμμαχία θα δρούσε χωρίς με πολιτικό χαρακτήρα χωρίς γεωγραφικούς περιορισμούς.

Μετά την πτώση της Σοβιετικής ένωσης συνεχίζονται οι αντιδράσεις και αντίπαλες φωνές για τον ρόλο του Ν.Α.Τ.Ο. μέχρι την εμφάνιση μιας νέας κοινής απειλής, της τρομοκρατίας. Η ΗΠΑ συνεχίζουν τον ηγετικό ρόλο τους μέσω του Ν.Α.Τ.Ο. ενάντια στην νέα απειλή που απειλεί την σταθερότητα των δυτικών φιλελευθέρων δημοκρατιών και να αποτελούν ρυθμιστικό παράγοντα συναίνεσης και συνεργασίας μεταξύ των Ευρωπαίων.⁴⁴

⁴² Madeleine Albright, "Enlarging NATO: Why Bigger Is Better," *The Economist*, February 15th-21st, <http://www.hri.org/news/usa/usia/1997/97-02-14.usia.html>.

⁴³ Αρβανιτόπουλος and Ήφαιστος, *Ευρωπαϊκές Σχέσεις*, 171.

⁴⁴ Γεώργιος Βοσκόπουλος, "Υποδομή Των Ευρω-Ατλαντικών Σχέσεων, Από Τον Ψυχρό Πόλεμο Στη Μετα Ψυχροπολεμική Εποχή," 16.

2.4 Πολιτική Άμυνας και Ασφάλειας NATO - ΗΠΑ

Η μετεξέλιξη του Ν.Α.Τ.Ο. από την ίδρυσή του, το 1949, συνδέεται άμεσα με τις πολιτικές εξελίξεις στον ευρω-ατλαντικό χώρο όπως αναφέραμε και στο κεφάλαιο 1. Η διεύρυνσή του αποσκοπεί στην περαιτέρω εμπέδωση κλίματος ασφάλειας στην Ευρώπη, μιας και ήδη δρα σε αυτό τον τομέα δίνοντας την δυνατότητα στην Ευρώπη μιας απρόσκοπτης συγκέντρωσης στον σκοπό της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, και έμμεσα στην εδραίωση της αμερικανικής πρωτοκαθεδρίας στον τομέα της ασφάλειας. Τα στρατηγικά δόγματα που ψηφίζονται σε τακτά χρονικά διαστήματα (δεκαετία) θέτουν τους στόχους της συμμαχίας για τα επόμενα χρόνια ώστε να ανταποκριθεί καλύτερα στις προκλήσεις ασφάλειας που θα αντιμετωπίσει η ίδια και τα μέλη της.

Στις 19-20 Νοεμβρίου 2010 πραγματοποιείται Σύνοδος Κορυφής του Ν.Α.Τ.Ο. στη Λισσαβόνα. Στο τέλος εγκρίνεται το σχετικό κείμενο υπό τον τίτλο «*Ενεργή Εμπλοκή, Σύγχρονη Άμυνα*» (Active Engagement, Modern Defence). Κύρια σημεία του είναι ότι το Ν.Α.Τ.Ο. συνεχίζει να παίζει μοναδικό και ουσιαστικό ρόλο στην **εξασφάλιση της κοινής άμυνας και ασφάλειας** σε έναν κόσμο που αλλάζει, έναντι νέων απειλών, με νέες δυνατότητες και μαζί με νέους εταίρους. Κύριος στόχος του Ν.Α.Τ.Ο. θεωρείται η εξασφάλιση της ελευθερίας και **ασφάλειας των μελών** του με πολιτικά και στρατιωτικά μέσα, πάντα σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο. Τα μέλη της Συμμαχίας συνιστούν μια **κοινότητα αξιών με πίστη στις αρχές του Χάρτη του Ο.Η.Ε.**, εκτός από τη Συνθήκη της Ουάσιγκτον. Αναγνωρίζεται ότι η κύρια αρμοδιότητα για τη διατήρηση της διεθνούς ειρήνης ανήκει στο Συμβούλιο Ασφαλείας.⁴⁵

Ως κύριες αποστολές Ν.Α.Τ.Ο. ορίζονται:

- **Η συλλογική άμυνα**, όπως ορίζεται στο άρθρο 5 του Βορειοατλαντικού Σύμφωνου. Η συμμαχία θα αποτρέπει και θα αμύνεται έναντι κάθε πρόκλησης και επιθετικής ενέργειας που απειλεί την ασφάλεια των μελών ή και της συμμαχίας σαν σύνολο.

- **Η διαχείριση κρίσεων** με πολιτικά και στρατιωτικά μέσα που θα μπορούσαν να εξελιχθούν σε σύγκρουση που θα απειλούσε την ασφάλεια της συμμαχίας. Εναλλακτικά η σταθεροποίηση περιοχών μετά από συγκρούσεις, ώστε να εδραιωθεί

⁴⁵ “NATO Strategic Concept” (NATO, November 2010), https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_56626.htm.

η ευρω-ατλαντική ασφάλεια. Βασικό στοιχείο είναι η ανταλλαγή πληροφοριών και η εκπαίδευση πολιτικού προσωπικού.

- Η **ασφάλεια** μέσω συνεργασιών και συμπράξεων με εταίρους (χώρες και οργανισμούς) συμβάλλοντας ενεργά στον έλεγχο των όπλων και τον αφοπλισμό.⁴⁶

2.5 Πολιτική Άμυνας και Ασφάλειας Ευρωπαϊκής Ένωσης

Μέχρι τα πιο πρόσφατα έτη η δημιουργία ενός συστήματος εντός πλαισίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην πορεία προς την ολοκλήρωσή της που θα μπορεί να εξασφαλίσει την Ευρωπαϊκή Ασφάλεια και την μείωση συγκρούσεων και απειλών στην Ευρώπη δεν έχει αναπτυχθεί. Η Ευρώπη επαφίεται στην προστατευτική ομπρέλα του Ν.Α.Τ.Ο. επιδιώκοντας σκοπούς σημαντικούς προς την ολοκλήρωσή της αλλά έτερους από την ικανοποίηση των αναγκών ασφαλείας της.

Οι αρχές της αρχιτεκτονικής της άμυνας και ασφάλειας της Ευρώπης εντοπίζονται στην μετά τον Β΄ ΠΠ εποχή και στις προσπάθειες πρωτοβουλιών για συνεργασία στην Ευρώπη. Παραδείγματα αποτελούν η Συνθήκη των Βρυξελλών (1948) που αποτελεί την αρχή της Δυτικο-Ευρωπαϊκής ένωσης και η δημιουργία της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Άνθρακα και Χάλυβα (1951) που θέτει τα στρατηγικά αποθέματα υπό υπερεθνική αρχή. Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα στα τέλη της δεκαετίας του '60 ψάχνει τρόπους να εναρμονίσει τις εξωτερικές πολιτικές των μελών της. Η προσπάθειες που γίνονται θέτουν τις βάσεις για την Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Άμυνας (ΚΕΠΠΑ) όπως συστήνεται με την Συνθήκη του Μάαστριχτ και την δημιουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης που βασίζεται σε τρεις πυλώνες. Ο δεύτερος εξ αυτών των πυλώνων είναι η ΚΕΠΠΑ.

Η ΚΕΠΠΑ το 1993 ενώ υπάρχει προοδευτική ενίσχυση από τις συνθήκες που ακολουθούν και πιο συγκεκριμένα από τη συνθήκη της Λισαβόνας (άρθρα 21-46 του τίτλου V) με την οποία επίσης καταργείται η δομή των πυλώνων της Ευρωπαϊκής Ένωσης που ισχύει μέχρι τότε.⁴⁷

Η ΚΕΠΠΑ διέπεται από τις αρχές των γενικών διατάξεων που ισχύουν για το σύνολο της εξωτερικής δράσης της Ε.Ε, επιδιώκει την υλοποίηση των στόχων της και ασκείται σύμφωνα με αυτήν. Σε αυτό το πλαίσιο, επιδιώκει τη διαφύλαξη της ειρήνης,

⁴⁶ Ibid.

⁴⁷ Jérôme Legrand and Tuula Turunen, "Foreign Policy: Aims, Instruments and Achievements" (European Parliament, January 2020), <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/158/foreign-policy-aims-instruments-and-achievements>.

την ενίσχυση της διεθνούς ασφάλειας και την προώθηση της διεθνούς συνεργασίας, της δημοκρατίας, του κράτους δικαίου, του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών.⁴⁸

Τη δημιουργία της ΚΕΠΠΑ υποστηρίζουν Γαλλία, Γερμανία, Ιταλία, Βέλγιο, Λουξεμβούργο και Ελλάδα, ενώ οι Ατλαντιστές (Ηνωμένο Βασίλειο, Ολλανδία, Πορτογαλία), είναι αντίθετες με το εγχείρημα. Σύμφωνα με το καταστατικό της:

1. Τα κράτη μέλη της Ε.Ε δεσμεύονται να διασφαλίσουν ότι οι Εθνικές Εξωτερικές Πολιτικές τους θα είναι συμβατές με τις κοινές θέσεις της Ε.Ε και να συντονίζουν τη δράση τους στους διεθνείς οργανισμούς και διασκέψεις.

2. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στα πλαίσια της ΚΕΠΠΑ αποκτά χαρακτήρα οργάνου, αρμοδίου για τον καθορισμό γενικών αρχών και προσανατολισμών, θέσπιση κοινών στρατηγικών και σημαντικών αρμοδιοτήτων στην άμυνα.

3. Η Προεδρία του Συμβουλίου είναι αυτή που εκπροσωπεί την Ε.Ε στα θέματα ΚΕΠΠΑ, επικουρούμενη από τον Γενικό Γραμματέα του Συμβουλίου ως Υπάτου Εκπροσώπου της ΚΕΠΠΑ και το κράτος της επομένης προεδρίας, έχοντας τη συνολική ευθύνη διαχείρισεως της ΚΕΠΠΑ.

4. Οι σκοποί της ΚΕΠΠΑ είναι:

- Η διαφύλαξη κοινών αξιών, θεμελιωδών συμφερόντων και της ακεραιότητας της Ενώσεως.
- Ενίσχυση της ασφαλείας και η διατήρηση της ειρήνης.
- Η διεθνής συνεργασία, η ανάπτυξη της δημοκρατίας και του κράτους δικαίου και ο σεβασμός των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών⁴⁹.

Η νομική βάση της ΚΕΠΠΑ καθορίστηκε στη ΣΕ.Ε και αναθεωρήθηκε στη Συνθήκη της Λισαβόνας, παρέχεται πλέον η δυνατότητα να υπογράψει διεθνείς συνθήκες.

Τον επιχειρησιακό βραχίονα της ΚΕΠΠΑ αποτελεί η Κοινή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας (όπως μετονομάστηκε η «Ευρωπαϊκή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας» με τη Συνθήκη της Λισαβόνας).

⁴⁸ “Κοινή Εξωτερική Πολιτική Και Πολιτική Ασφαλείας (ΚΕΠΠΑ),” European Union, EUR-Lex, n.d., https://eur-lex.europa.eu/summary/glossary/foreign_security_policy.html?locale=el.

⁴⁹ Neill Nugent, *The Government and Politics of the European Union*, 7th ed, European Union (New York: Palgrave Macmillan, 2010), 98–99, 187, 505–6.

Η πορεία προς την ΚΠΑΑ μέχρι την Συνθήκη της Λισσαβώνας και την υπογραφή της Ευρωπαϊκής Παγκόσμιας Στρατηγικής το 2016 χρονικά και ανά γεγονός έχει ως εξής :⁵⁰

Πίνακας 1. Πορεία προς την ΚΠΑΑ: Γεγονότα ανά έτος από το 1990

Year	Event
1990	Signing of the Treaty on Conventional Armed Forces in Europe
1992	Signing of the Treaty on European Union (in force 1993) – Maastricht
1993	Official creation of the EUROCORPS
1996	Reinforcement of ESDI within NATO at the Berlin Summit
1997	Signing of the Amsterdam Treaty (in force 1999)
1998	European Council held in Pörschach, Austria Franco-British Joint Declaration on European Defence (Saint-Malo)
1999	Cologne and Helsinki European Council Meetings lay the foundations for ESDP
2000	Santa Maria da Feira European Council
Year	Event
	First CSDP missions and operations
2003	Adoption of the European Security Strategy Adoption of the Berlin Plus Arrangements
2004	Headline Goal 2010 / Civilian Headline Goal 2008 (updated in 2007 to CHG 2010); Establishment of the EDA
2009	Entry into force of the Lisbon Treaty on the European Union. New institutions, scope of activities, and decision-making in CFSP/CSDP
2016	Presentation of the EU Global Strategy

Η ΚΠΑΑ έχει ως στόχο να επιτρέψει στην Ένωση να αναπτύξει το πολιτικό και στρατιωτικό της δυναμικό στους τομείς διαχείρισης κρίσεων, πρόληψης συγκρούσεων σε διεθνές επίπεδο, να συμβάλει στη διατήρηση της παγκόσμιας ειρήνης και ασφάλειας, σύμφωνα με τον καταστατικό χάρτη του ΟΗΕ.

⁵⁰ Jochen Rehr et al., eds., *Handbook on CSDP: The Common Security and Defence Policy of the European Union. Volume 1: ...*, Third edition (Vienna: Federal Ministry of Defence and Sports of the Republic of Austria, 2017).

Παρά το γεγονός ότι στις αποστολές της ΚΕΠΠΑ περιλαμβάνονται και οι λεγόμενες αποστολές του Petersburg που αφορούν επιχειρήσεις στο στρατιωτικό φάσμα αυτών, δεν υπάρχει συναίνεση σχετικά με το είδος και τον τύπο των επιχειρήσεων που η Ε.Ε μπορεί να αναλάβει. Επίσης τα κράτη μέλη είναι διχασμένα σχετικά με την χρήση βίας υπό την σημαία της Ένωσης.

Τον Ιούνιο του 2016 παρουσιάζεται η Παγκόσμια Στρατηγική της Ε.Ε πάνω σε θέματα Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφάλειας στη σύνοδο του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου. Από τότε είναι σε εξέλιξη μία διαδικασία ενίσχυσης της ΚΠΑΑ, για την αντιμετώπιση των σύγχρονων προκλήσεων ασφαλείας μεταξύ των οποίων και η προστασία της Ένωσης και των πολιτών της. Στην κατεύθυνση αυτή προωθούνται η περαιτέρω ανάπτυξη των στρατιωτικών και μη στρατιωτικών δυνατοτήτων της Ε.Ε, η ενδυνάμωση της εν προκειμένω συνεργασίας μεταξύ των κρατών-μελών, καθώς και η ενίσχυση της ευρωπαϊκής αμυντικής τεχνολογικής και βιομηχανικής βάσης.

Υφίσταται επίσης και το πρόγραμμα Διαρκούς Δομημένης Συνεργασίας (PESCO) όπως αναφέρεται στην συνθήκη της Λισαβώνας, του οποίου ο προϋπολογισμός δεν υπερβαίνει τα \$7 δις. Ο ρόλος του PESCO είναι περιορισμένος λόγω του μικρού προϋπολογισμού και της ευελιξίας των μελών να διαλέγουν τους τομείς και τα προγράμματα συμμετοχής, με την Γαλλία να εστιάζει στην άμυνα με σκοπό μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα και περισσότερες δραστηριότητες,⁵¹ χωρίς πάλι να φαίνεται από τα αναληφθέντα προγράμματα ότι είναι κάποια που θα προσδώσουν στρατιωτική αποτελεσματικότητα. Στρατιωτικός εξοπλισμός και αγορές ενδέχεται να αποτελέσει αντικείμενο έριδας μεταξύ Ν.Α.Τ.Ο. και PESCO.

⁵¹ Κάρολος Γάδης, “Η Νέα Πρωτοβουλία ΕΕ Για Άμυνα Και Ασφάλεια Και Το NATO: Συμπληρωματικότητα ή Ανταγωνιστικότητα;,” News Website, CNN Greece, May 29, 2018, <https://www.cnn.gr/focus/apopseis/story/131993/h-nea-protovoylia-ee-gia-amyna-kai-asfaleia-kai-to-nato-sympliromatikotita-i-antagonistikotita>.

Κεφάλαιο 3^ο

Η Ρωσία και η απειλή στην Βαλτική

3.1 Εισαγωγή

Η μεταπολεμική εποχή βρίσκει το διεθνές σύστημα μονοπολικό και με κάποια σχετική ισορροπία ανάμεσα στη Δύση και την Ανατολή. Όσο η δυναμική της Ρωσίας όμως αυξάνει, σε στρατιωτικά μεγέθη ή/και σε οικονομικούς και ενεργειακούς όρους, τόσο η ισορροπία διαταράσσεται.

Πέντε χρόνια περνούν από τότε που η διεθνής κοινή γνώμη παρακολουθεί τη Ρωσία να προχωρά στην προσάρτηση της Κριμαίας μέσω μυστικής στρατιωτικής επιχείρησης και ενός αμφιλεγόμενου δημοψηφίσματος.

Η Ρωσία νιώθει την απειλή του Ν.Α.Τ.Ο. να την κυκλώνει γεωστρατηγικά, με την είσοδο των Βαλτικών χωρών στον θεσμό και την πιθανή προοπτική επέκτασής του με την πλήρη είσοδο της Φινλανδίας και της Σουηδίας (επί του παρόντος ακολουθούν πολιτική στρατιωτικής ουδετερότητας με τον θεσμό). Αντιδρά ώστε να περισώσει τις εναπομείνουσες περιοχές που βρίσκονται στα σύνορά της και άλλοτε ανήκαν στη σφαίρα επιρροής της. Αυτή είναι και η περίπτωση της Ουκρανίας. Η Ρωσία θέλησε να δείξει στη διεθνή κοινότητα πως δεν θα επιτρέψει να περιχαρακωθεί η εθνική της ασφάλεια με την επέκταση του Ν.Α.Τ.Ο. στα σύνορά της⁵².

Η προσάρτηση αλλάζει πολλά σε διεθνές επίπεδο. Ποτέ από την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου οι σχέσεις Ρωσίας-Δύσης δεν είναι τόσο τεταμένες. Οι χώρες της Δύσης κάνουν λόγο για νέα μεταπολεμική τάξη πραγμάτων και επιβάλλουν στη Μόσχα κυρώσεις που συνεχίζονται μέχρι και σήμερα και τον Ιούνιο του 2020 για την Ε.Ε.⁵³ Παράλληλα το Ν.Α.Τ.Ο. ενισχύει την παρουσία του στις βαλτικές χώρες. Τόσο η Ρωσία, όσο και η Δύση, αρχίζουν και επενδύουν περισσότερα από ότι παλαιότερα σε νέους εξοπλισμούς.⁵⁴

⁵² Lo, *Russia and the New World Disorder*, 15.

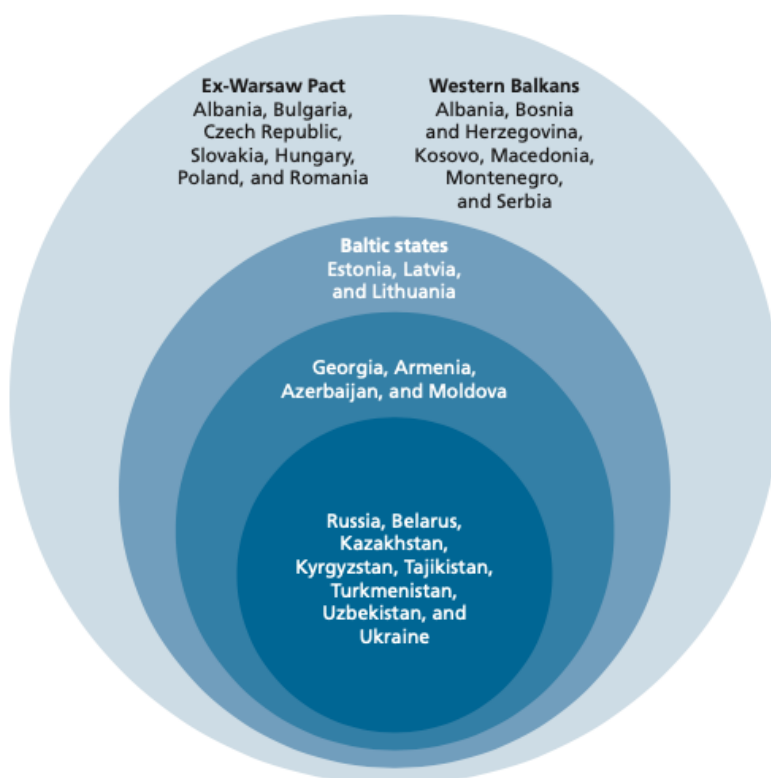
⁵³ Symeon Piperidis, "Illegal Annexation of Crimea and Sevastopol: EU Extends Sanctions by One Year" (European Council of the European Union, June 18, 2018), <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2018/06/18/illegal-annexation-of-crimea-and-sevastopol-eu-extends-sanctions-by-one-year/>.

⁵⁴ Ούλφ Μάουντερ, "Πέντε Χρόνια Από Την Προσάρτηση Της Κριμαίας," News Website, Deutsche Welle (DW.com), n.d., <https://www.dw.com/el/πέντε-χρόνια-από-την-προσάρτηση-της-κριμαίας/a-47939339>.

3.2 Ρωσική Εξωτερική Πολιτική

3.2.1 Γεωπολιτικό πλαίσιο.

Αναφορικά με την επιρροή στο εγγύς εξωτερικό, η Ρωσία ακολουθεί πολιτική επιρροής και διατήρησης δεσμών με τα γειτονικά της κράτη. Η πολιτική αυτή δεν περιορίζεται με αυστηρά γεωγραφικά κριτήρια καθώς υπαγορεύεται από τα συμφέροντα, για τα οποία δεν ισχύει γεωγραφικός περιορισμός. Η επιθυμητή επιρροή της Ρωσίας μπορεί να αποτυπωθεί από ένα σκετ όμόκεντρων κύκλων με πιο επιθυμητές περιοχές επιρροής αυτές στο κέντρο του κύκλου όπως φαίνεται στο Γράφημα 1.⁵⁵

Γράφημα 1: Επιθυμητές σφαίρες Επιρροής της Ρωσίας

Πηγή: https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR1826.html.

Το ερμηνευτικό πλαίσιο της πολιτικής της Ρωσίας στο εγγύς εξωτερικό και της προσπάθειά της να επηρεάσει την κατανομή ισχύος στην τάξη πραγμάτων, μπορεί να τεθεί από τη γνωστή ρήση του Mackinder «Who rules East Europe commands the Heartland; who rules the Heartland commands the World-Island; who rules the World-

⁵⁵ Andrew Radin, “Russian Views of the International Order” (Santa Monica, CA: RAND Corporation, 2017), https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR1826.html.

Island commands the world»⁵⁶. Η Ρωσία κυριαρχεί στις περιοχές της Αν. Ευρώπης έως το 1989 και ισορροπία ισχύος υπάρχει στο πλαίσιο του διπολικού ψυχροπολεμικού συστήματος. Μετά το τέλος του ψυχρού πολέμου, τη διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης το 1992 και του έως τότε ισχύοντος συστήματος ισορροπίας ισχύος, μοναδική δύναμη με ικανότητα πλανητικής προβολής ισχύος είναι οι ΗΠΑ. Οι μετέπειτα ενέργειες της Ρωσίας όμως με την εργαλειοποίηση της ενέργειας, την προσάρτηση της Κριμαίας δείχνουν ότι και πάλι προσπαθεί να αποκτήσει τον έλεγχο της περιοχής και να αποτελέσει τον κύριο δρώντα.

Οι χώρες του εξωτερικού κύκλου του γραφήματος 1 θα μπορούσαν να κατηγοριοποιηθούν σε δύο ομάδες. Αυτές της «Νέας Ευρώπης» (Κράτη Βαλτικής, Πολωνία, Ρουμανία) και αυτές του χώρου που εκφράζεται από τον όρο «Mitteleuropa» (Τσεχία, Κροατία, Ουγγαρία, Σλοβακία, Σλοβενία).⁵⁷ Χαρακτηριστικό των χωρών της πρώτης ομάδας είναι η άμεση αντίληψη της απειλής της Ρωσίας που εκφράζεται από το ύψος των αμυντικών δαπανών τους και της επιθυμίας παρουσίας δυνάμεων των ΗΠΑ ή του NATO.

Στον αντίποδα οι χώρες της δεύτερης ομάδας δεν αντιλαμβάνονται τη Ρωσία ως απειλή τόσο λόγω της αυξημένης γεωγραφικής απόστασης όσο και λόγω μειωμένης παρουσίας ρωσικών πληθυσμών. Οι αμυντικές τους δαπάνες δεν είναι υψηλές, δεν επιθυμούν παρουσία του NATO στα εδάφη τους και επιδιώκουν στενότερες σχέσεις με τη Ρωσία. Επιπλέον η αρνητική στάση μερικών στις πολιτικές μετανάστευσης και τις κυρώσεις που έχουν ληφθεί από την ΕΕ εναντίον της Ρωσίας δίνουν την εντύπωση μιας διχασμένης αντί ενιαίας Ευρώπης. Η Ρωσία μπορεί να εκμεταλλευτεί τη διαμορφωθείσα κατάσταση ασκώντας πίεση και προωθώντας τα ενδιαφέροντά της στις χώρες του εγγύς εξωτερικού.

Η επιθυμία της Ρωσίας για επιρροή δεν εξαντλείται μόνο με τη θεώρηση εαυτού ως Μεγάλη Δύναμη και την εξυπηρέτηση των στρατηγικών συμφερόντων, αλλά είναι κάτι που έχει τις ρίζες του βαθύτερα, και σχετίζεται με την διαρκή αναζήτηση της Ρωσίας για αίγλη και την ιστορία της. Σύμφωνα με τον Igor Zevelev, πρώην διευθυντή του MacArthur Foundation (Ρωσία), η ρωσική ταυτότητα περιλαμβάνει τους Ουκρανούς ως «Μικρούς Ρώσους», τους Λευκορώσους ως

⁵⁶ «Αυτός ο οποίος κυβερνά την Ανατολική Ευρώπη κυριαρχεί στην καρδιά της Γης. Αυτός ο οποίος κυβερνά στην καρδιά της Γης κυριαρχεί στην παγκόσμιο νήσο. Αυτός ο οποίος κυβερνά την παγκόσμιο νήσο κυριαρχεί στον κόσμο» Halford John Mackinder, *Democratic Ideals and Reality* (Norton, NY, 1962).p.150

⁵⁷ Αναφέρεται στην περιοχή της Κεντρικής Ευρώπης.

«Άσπρους Ρώσους» και τους Ρώσους που κατοικούν εντός της περιφέρειάς της ως «Μεγάλους Ρώσους».⁵⁸

Η ρωσική πολιτική εκφράζεται και από τον όρο *Russkiy Mir* (μεταφ. Ρωσικός κόσμος ή Ρωσική ειρήνη) που σημαίνει υποστήριξη στους Ρώσους. Υπάρχει μεγάλη διαφοροποίηση των χωρών και των πληθυσμών που μπορεί να υπαχθούν στην έννοια *Russkiy Mir*, και αυτό διότι διάφορα χαρακτηριστικά μπορούν να χρησιμοποιηθούν προς αυτό τον σκοπό όπως η γλώσσα, η θρησκεία, κάτοικοι της πρώην ΕΣΣΔ, Σλαβόφωνοι Λαοί, και να χρησιμοποιηθούν προς όφελος και επίτευξης σκοπών της Ρωσικής πολιτικής.⁵⁹ Ειδικά η Ρωσική Ορθόδοξη Εκκλησία αποτελεί κεντρικό πυλώνα και βασική πηγή σύγκλισης, και για τον πρόεδρο Πούτιν η συνέχιση της προεδρίας του είναι μια αποστολή που του δόθηκε από το θεό.⁶⁰

3.2.2 Επιδίωξη Ρωσικής Εξωτερικής Πολιτικής.

Στην περίοδο που ακολουθεί τη διάλυση του Σοβιετικού κράτους η Ρωσία είναι σε προσπάθεια αναζήτησης του ρόλου και της πολιτικής της στο εσωτερικό και εξωτερικό της περιβάλλον. Η Ρωσία συνεχίζει να υφίσταται σαν κράτος, μετά τη διάλυση. Αντικαθιστά την ΕΣΣΔ στη θέση της στους διεθνείς θεσμούς χωρίς να απαλλάσσεται από την άσχημη κατάσταση στην οποία βρίσκεται ο κρατικός μηχανισμός και την ανάγκη εύρεσης νέου ρόλου. Αυτή η ανάγκη προέρχεται από το διεθνές περιβάλλον της που απαρτίζεται από δεκαπέντε νέα κράτη, στη στενή περιφέρειά της, και τη σοβιετική παράδοση στο εσωτερικό της.⁶¹

Στόχος της ρωσικής εξωτερικής πολιτικής στην Ευρώπη είναι η εδραίωση της Ρωσικής Ομοσπονδίας ως ισότιμης των ΗΠΑ δύναμης. Η Ρωσία αναπτύσσει εμπορικές σχέσεις με την ΕΕ και διάφορα ευρωπαϊκά κράτη, ως αντιστάθμισμα στην αμερικανική επιρροή. Η διαδικασία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης δεν γίνεται αντιληπτή το ίδιο με τη στρατηγική επέκταση της Δύσης η οποία χρήζει ανάσχεσης.

⁵⁸ Igor Zevelev, "NATO's Enlargement and Russian Perceptions of Eurasian Political Frontiers" (Garmisch-Partenkirchen, Germany: George Marshall European Center for Security Studies, χωρίς ημερομηνία).p.17

⁵⁹ Radin, "Russian Views of the International Order." p. 6

⁶⁰ Dmitri Trenin, "Looking out Five Years: Ideological, Geopolitical, and Economic Drivers of Russian Foreign Policy," Carnegie Moscow Center, 2017, <https://carnegie.ru/commentary/72812>.

⁶¹ "Russia Country Card," The Ministry Of Foreign Affairs, Country Data, n.d., <http://www.country-data.com/cgi-bin/query/r-11495.html>.

Γι' αυτό η ενσωμάτωση των πρώην σοβιετικών δημοκρατιών στην ΕΕ αποτελεί κίνδυνο οικονομικής και όχι στρατηγικής φύσης.⁶²

Πέντε βασικά συμφέροντα ενσωματώνονται στη ρωσική σκέψη και πολιτική μετά το τέλος του Ψυχρού πολέμου, και τα αναγνωρίζουμε-χαρακτηρίζουμε ως οδηγό της Ρωσικής Εξωτερικής πολιτικής: η άμυνα της χώρας και του καθεστώτος, η επιδίωξη επιρροής στο εγγύς εξωτερικό, το όραμα της Ρωσίας ως μεγάλης δύναμης, η πολιτική μη ανάμιξης στο εσωτερικό άλλων δυνάμεων και η πολιτική και οικονομική συνεργασία ως ίσος μεταξύ των άλλων πρωταγωνιστών.

Οι Mikhail Gorbachev, και Boris Yeltsin, προσδίδουν έναν νέο ρόλο στη χώρα που έγκειται εντός δημοκρατικών και φιλελεύθερων πλαισίων. Ο Kozyrev, πρώτος υπουργός εξωτερικών μεταψυχροπολεμικά (1991-1996), ακολουθεί φιλελεύθερη, διεθνιστική εξωτερική πολιτική με πραγματιστικό χαρακτήρα. Η πολιτική αποτυγχάνει, και επηρεάζει καθοριστικά τον ρόλο της ρωσικής εξωτερικής πολιτικής.

Η εξωτερική πολιτική της Ρωσικής Ομοσπονδίας με τον Βλαντιμίρ Πούτιν χαρακτηρίζεται από τη δήλωση του Ρώσου προέδρου, «Η Ρωσία θα μπορεί να επιβιώσει και να αναπτυχθεί μέσα από τα υπάρχοντα σύνορα μόνο αν παραμείνει μια ισχυρή δύναμη».⁶³

Η προάσπιση των ρωσικών εθνικών συμφερόντων, η αύξηση της ρωσικής ισχύος, η ανάδειξή της ως «Μεγάλη Δύναμη» και η αξιοποίηση της εξωτερικής πολιτικής, με στόχο την γενικότερη πρόοδο των Ρώσων πολιτών, είναι οι πυλώνες στους οποίους εδράζεται. Από την αρχή της θητείας του Ρώσου προέδρου γίνονται προσπάθειες για σταθεροποίηση και προαγωγή της οικονομίας και ενέργειες για απαλλαγή από τα προβλήματα που πέρασαν στον ίδιο από προγενέστερους του.⁶⁴

Ο Kozyrev αντιλαμβάνεται τη Ρωσία, ως μέλος ομάδας φιλελεύθερων και δημοκρατικών κρατών με κοινές ιδέες. Βλέπει ταύτιση συμφερόντων και μελλοντική συνεργασία ως τη βάση της μελλοντικής της ευημερίας. Σκέφτεται ότι τα οφέλη του φιλελεύθερου καπιταλισμού έρχονται από μια αγορά ανοιχτή και τη συνεργασία με τις άλλες καπιταλιστικές οικονομίες. Θέτει ως προτεραιότητα της ρωσικής εξωτερικής

⁶² James Headley, *Russia and the Balkans: Foreign Policy from Yeltsin to Putin* (New York: Columbia University Press, 2008), p. 43-49

⁶³ Vladimir Putin, "The President's Speech to the Russian Ministry of Foreign Affairs at an Expanded Session with the Participation of the Ambassadors of the Russian Federation," Kremlin, 2002, www.kremlin.ru/appears/2002/07/12/1720_type63378_29145.shtml.

⁶⁴ Δημοσθένης Δημόπουλος, "Η Ρωσική Εξωτερική Πολιτική Στα 18 Χρόνια Παντοδυναμίας Πούτιν," Huffpost, March 18, 2018, https://www.huffingtonpost.gr/entry/e-rosike-exoterike-politike-sta-18-chronia-pantodenamias-poetin_gr_5aad8405e4b0337adf844335.

πολιτικής, την ενσωμάτωσή της στη δυτική κοινότητα. Οι οικονομίες θα επενδύσουν και εν πολλοίς θα συμβάλουν στην ανάπτυξη της Ρωσίας και στην πορεία προς την ευημερία.⁶⁵

Στην συλλογιστική αυτή τίθεται ως προτεραιότητα η επιδίωξη στρατηγικής συνεργασίας με τη Δύση. Ο Kozyrev πιστεύει ότι η εξωτερική πολιτική, η εσωτερική αναδιοργάνωση και η οικονομική ανάπτυξη είναι σε άμεση εξάρτηση μεταξύ τους, και με την ανάκαμψη - ενδυνάμωση της χώρας. Άρα, τυχόν αποτυχία του οικονομικού μοντέλου που επιλέχθηκε θα συμπαρασύρει και τις άλλες δύο μεταβλητές. Ο συλλογισμός του Kozyrev επιβεβαιώνεται, το οικονομικό μοντέλο που υιοθετείται αποτυγχάνει. Η διατήρηση του NATO και η επέκτασή του στον πρώην σοβιετικό χώρο διαψεύδουν την πολιτική του Kozyrev και την κατευθύνουν στον πραγματισμό. Σε συνέχεια της πρότερης αποτυχίας, το επόμενο οικονομικό μοντέλο που υιοθετείται μετά από δυτική προτροπή, επίσης δεν φέρνει τα αναμενόμενα αποτελέσματα. Χειροτερεύει την οικονομία και στρέφει τους Ρώσους ενάντια στη Δύση.⁶⁶

Η ΕΕ και το NATO επιδιώκουν να ενσωματώσουν μετά την πτώση της ΕΣΣΔ τα κράτη του πρώην σοβιετικού χώρου. Η Ρωσία λόγω ανεπάρκειας πόρων αμελεί τα συμφέροντά της στην άμεση περιφέρειά της και το κενό που δημιουργείται δεν μένει ανεκμετάλλευτο. Η κίνηση αυτή αντιμετωπίζεται ως πρόκληση και οδηγεί σε πιο ρεαλιστικές πολιτικές. Παρότι η διεύρυνση του NATO έρχεται σε σύγκρουση με τις ρωσικές φιλοδοξίες και την έννοια της ασφάλειας, οι σχέσεις με τη Δύση δεν διακόπτονται. Αυτό επιβεβαιώνεται και στην επέμβαση του NATO στη Σερβία το 1999, όταν η Ρωσία παρά την αποστασιοποίησή της από την πολεμική πρακτική του NATO στα Βαλκάνια, δεν παύει να συνομιλεί με την Βορειοατλαντική Συμμαχία και να διατηρεί σχέσεις με τα κράτη-μέλη της⁶⁷.

Εν συνόλω, ο Kozyrev έχει μια φιλελεύθερη προσέγγιση και συνδέεται με την αποτυχία του οικονομικού μοντέλου δυτικών προτύπων, η οποία σε συνδυασμό με τη διεύρυνση του NATO και τη βασισμένη στα πρότυπα του ρεαλισμού δυτική εξωτερική πολιτική, έχουν αποτέλεσμα να αποκτήσει και η Ρωσία ρεαλιστική αντίληψη στην εξωτερική πολιτική. Το σκηνικό δεν αλλάζει δραματικά και με τον Primakov, μιας η Ρωσία συνεχίζει να εστιάζει στην πολιτική εξισορρόπησης.

⁶⁵ Headley, *Russia and the Balkans*, p.29-31

⁶⁶ Allen C Lynch, "The Evolution of Russian Foreign Policy in the 1990s," *Journal of Communist Studies and Transition Politics* 18, no. 1 (March 2002), <https://doi.org/10.1080/13523270209696372>. p.161-167

⁶⁷ Ibid.p. 173-176

Ο Ρώσος πρόεδρος Πούτιν, από το 1999 μέχρι και σήμερα, αναλαμβάνει και επαναφέρει την οικονομία σε κατάσταση σταθερότητας. Προβαίνει σε συνεργασίες οικονομικής και εμπορικής φύσης με τη Δύση, εκμεταλλευόμενος την ανοδική πορεία των τιμών του πετρελαίου και του φυσικού αερίου. Στρέφεται στην επιρροή προς το εξωτερικό και την ανάδειξη της Ρωσίας ως Μεγάλης Δύναμης. Η μετάβαση σε αυτή την κατάσταση δεν είναι επιδίωξη μόνο του Πούτιν, αλλά του ρωσικού λαού.

Η περίοδος Πούτιν μπορεί να χωριστεί σε 4 περιόδους. Η πρώτη περίοδος ξεκινά από την ανάληψη των καθηκόντων του το 1999 έως το 2004. Χαρακτηριστικά αυτής της περιόδου είναι η ισχυροποίηση της Ρωσίας, η διατήρηση του status quo και η μη αμφισβήτηση της Αμερικανικής πρωτοκαθεδρίας, η οποία διατηρείται μέχρι τη ρήξη των σχέσεων κατόπιν της εισβολής των ΗΠΑ στο Ιράκ. Η ενέργεια των ΗΠΑ και ο διχασμός της συμμαχίας των χωρών της Δύσης οδηγεί στη σύσφιξη σχέσεων μεταξύ Ρωσίας και χωρών της Δ. Ευρώπης.

Η μη αποδοχή της ηγεμονίας των ΗΠΑ και η πιο επιθετική προσέγγιση χωρών του πρώην ανατολικού μπλοκ είναι τα χαρακτηριστικά της δεύτερης περιόδου αρχομένης το 2005 έως το 2008. Σε αυτό συμβάλλουν η εφαρμογή της ατζέντας του προέδρου Bush για αλλαγή καθεστώτος και προώθηση της δημοκρατίας, και οι ειρηνικές «έγχρωμες επαναστάσεις» στα πρώην σοβιετικά κράτη.⁶⁸ Ανησυχούν αρκετά τον πρόεδρο Πούτιν και επηρεάζουν την πολιτική που ακολουθεί. Η Ρωσία επιδιώκει μεγαλύτερο μερίδιο ισχύος και δεν αποδέχεται το status του μικρού συνέταιρου της Ευρώπης. Αναθεωρεί τις παλιές μεθόδους διατήρησης σταθερότητας και ασφάλειας, ώστε να κεφαλαιοποιήσει την ενεργειακή της ανταγωνιστικότητα και να διεισδύσει στις ευρωπαϊκές αγορές. Διατηρεί αμυντική στάση ασφάλειας, αλλά πιστεύει σε μια πιο κατηγορηματική στρατηγική για να υπερασπιστεί τα εθνικά της συμφέροντα, όντας έτοιμη να ασκήσει βία σε περιοχές που θεωρεί κρίσιμα σημαντικές. Αυτή η αλλαγή της ρωσικής εξωτερικής πολιτικής είναι αποτέλεσμα της οικονομικής και πολιτικής ανόδου μη Δυτικών Κρατών και της οικονομικής και πολιτικής της αδυναμίας. Κίνητρα και αιτίες μπορούν να θεωρηθούν οι ευκαιρίες

⁶⁸ Η ονομασίες δεν ανταποκρίνονται διότι δεν αποτέλεσαν στην ουσία επαναστάσεις ούτε και είχαν "χρώματα" αλλά ονόματα ανθών. για περισσότερα βλ. Robert Legvold, "Reviewed Work: The Color Revolutions by Lincoln A. Mitchell," *Foreign Affairs* 92, no. 1 (2013), <https://www.jstor.org/stable/41721045>. p.198

οικονομικής ανάπτυξης και σταθερότητας και η ανάγκη αντιμετώπισης των αυξανόμενων απειλών ασφαλείας.⁶⁹

Κατά την τρίτη περίοδο (2009-2011), η Ρωσία πλέον αισθάνεται πιο σίγουρη να αμφισβητήσει την αμερικανική κυριαρχία και να διαδραματίσει πιο ενεργό ρόλο. Χαρακτηριστική είναι η πρόταση του Πούτιν το Νοέμβριο του 2010 για οικονομική ένωση ελεύθερου εμπορίου που θα εκτείνεται από το Βλαδιβοστόκ ως τη Λισαβόνα. Παράλληλα γίνονται προσπάθειες προσέγγισης ΗΠΑ και Ρωσίας μόνο και μόνο για να αποτύχουν.⁷⁰

Στην περίοδο που καλύπτεται από το 2011 έως και σήμερα, οι υποκινούμενες, από τη Δύση διαδηλώσεις κατά του Πούτιν, η επέμβαση του ΝΑΤΟ στη Λιβύη, η εξάπλωση των αραβικών εξεγέρσεων στη Συρία και το πραξικόπημα στην Ουκρανία, έχουν ως αποτέλεσμα ρωσικές επεμβάσεις. Η προσάρτηση της Κριμαίας, η γενικότερη αστάθεια στην περιοχή, η εμπλοκή της Ρωσίας στην Συρία και η χειραγώγηση της κοινής γνώμης σε διάφορες χώρες, ανήκουν στο πλαίσιο ενεργειών και υιοθέτησης πολιτικής με χαρακτήρα εχθρικό προς την Δύση και συγκεκριμένα τις ΗΠΑ.⁷¹

Η πολιτική της Ρωσίας αλλάζει εντελώς, όταν συνειδητοποιεί ότι η «δυτικοποίηση» αποτελεί είδος ήττας. Είναι πολιτική κατάσταση που δεν ταιριάζει στις ιστορικές παραδόσεις, μεγαλείο, ενότητα και πολιτική ταυτότητα υποταγής του ατόμου σε μια ισχυρή, συγκεντρωτική κατάσταση που έχει η Ρωσία. Η Ειρήνη Χειλά αναφέρει ότι «*Η εφαρμογή στην πράξη θεραπευτικών μεθόδων που δεν λαμβάνουν υπόψη το συστημικό γίνεσθαι στην εξελικτική του διαδρομή, τις ανάγκες των κοινωνιών και τις πολιτισμικές τους ιδιαιτερότητες, ανέδειξε τις ατέλειες του φιλελεύθερου επιχειρήματος*».⁷²

Ο πρόεδρος Πούτιν συνεχίζει την ανανεωμένη εκστρατεία του για παγκόσμια επιρροή και προβολή της Ρωσίας ως Μεγάλη Δύναμη. Εμπλέκεται και προσπαθεί να προβληθεί στην περιφέρεια της Ρωσίας με στόχο να αποδυναμώσει την εικόνα των Ευρωπαϊκών θεσμών.

⁶⁹ Andrei P Tsygankov, *Russia's Foreign Policy*, ed. Stephen Wegren and Dale R Herspring, Fourth Edition, vol. After Putin's Russia. Past Imperfect, Future Uncertain (United States Of America: Rowman & Littlefield Publishers, Inc, 2010). p.223-242

⁷⁰ Patrick Donahue, "Putin Promotes Trade Zone From Lisbon to Vladivostok," Bloomberg, 2010, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2010-11-25/putin-promotes-trade-zone-from-lisbon-to-vladivostok-update1->.

⁷¹ Δημόπουλος, "Η Ρωσική Εξωτερική Πολιτική Στα 18 Χρόνια Παντοδυναμίας Πούτιν."

⁷² Ειρήνη Χειλά, *Οι Διεθνείς Συγκρούσεις Στον 21ο Αιώνα* (Βάρη Αττικής: Εκδόσεις Ποιότητα, 2013), σελ. 248.

3.3 Η Ρωσία και τα κράτη της Βαλτικής

Εισαγωγικά πρέπει να θίξουμε ότι η Ρωσία εφαρμόζει εχθρικά μέτρα τα οποία είναι είτε στοχευμένα, είτε απλά στο πλαίσιο άσκησης της γενικής της πολιτικής. Τα κατευθυνόμενα εχθρικά μέτρα εφαρμόζονται για συγκεκριμένο σκοπό ή στόχο και αποτελούν μέρος ενός ολοκληρωμένου σχεδίου. Τα εχθρικά μέτρα ρουτίνας εφαρμόζονται από όλους τους φορείς άσκησης εξωτερικής πολιτικής και επιρροής του ρωσικού κράτους. Εδώ εντοπίζονται πέντε κατηγορίες πολύ ευρέων στόχων που φαίνεται να καθοδηγούν ρωσικά εχθρικά μέτρα στην Ευρώπη:

- Επιδίωξη ασφάλειας και την επιβίωσης του καθεστώτος
- Ανάπτυξη και διατήρηση της καθεστώτος-ρόλου της μεγάλης δύναμης.
- Άσκηση επιρροής στο εγγύς εξωτερικό.
- Αύξηση της συνεργασίας και εμπορικών σχέσεων με τη Δυτική Ευρώπη.
- Υπονόμευση της διεύρυνση της ΕΕ και του ΝΑΤΟ.⁷³

Η επιδίωξη αυτών των στόχων εξυπηρετεί τη ρωσική στρατηγική που εφαρμόζεται με ένα ευρύ φάσμα διαφορετικών εχθρικών μέτρων. Γνώμονα αποτελούν οι γενικοί και μακροπρόθεσμοι στόχοι, και όχι απαραίτητα η επιδίωξη συγκεκριμένων (στόχων). Συνεπώς, παρατηρείται ένας γενικός τρόπος λειτουργίας της Ρωσίας - αύξηση έντασης για να δημιουργία κρίσης και ευκαιριών που στη συνέχεια μπορεί να εκμεταλλευτεί η Ρωσία.⁷⁴

Προς επίτευξη των στρατηγικών στόχων της Ρωσίας, ο πρόεδρος Πούτιν έχει εντείνει τον υβριδικό πόλεμο ενάντια στη Δύση. Χρησιμοποιεί ένα περίπλοκο μείγμα τακτικών, υπό τον συντονισμό των υπηρεσιών πληροφοριών, εναντίον ανοιχτών κοινωνιών.⁷⁵

Εργαλειοποιεί οικονομικά στοιχεία μέσω επιρροής εμπορικών και χρηματοοικονομικών λόμπι, τα οποία επωφελούνται από τη συνεργασία με τη Ρωσία, στενοί ενεργειακοί, οικονομικοί και χρηματοοικονομικοί δεσμοί περιορίζουν τις δυτικές αντιδράσεις στην ρωσική αναθεωρητική στάση, ενώ ευρεία είναι και η χρήση προπαγανδιστικών- πληροφοριακών εργαλείων με εκμετάλλευση διαδικτύου και μέσων ενημέρωσης. Το εργαλειακό απόθεμα της Ρωσίας δεν σταματάει εκεί διότι η

⁷³ Raphael S. Cohen and Andrew Radin, *Russia's Hostile Measures in Eastern Europe: Understanding the Threat*, Research Reports, RR-1793-A (Santa Monica, Calif: RAND Corporation, 2019), 20.

⁷⁴ Ibid.

⁷⁵ Reinis Ābolīņš et al., *Security of the Baltic Sea Region Revisited amid the Baltic Centenary*, ed. Andris Sprūds and Māris Andžāns (Riga: Latvian Institute of International Affairs, 2018), 209–10, <https://www.baltdefcol.org/files/publications/RigaConferencePapers2018.pdf>.

στοχευμένη χρήση της διαφθοράς, οι κυβερνοεπιθέσεις, τα διπλωματικά παιχνίδια με σκοπό τη διαίρεση και ηγεμόνευση, η εκμετάλλευση οικονομικών, εθνικών, γλωσσικών, περιφερειακών, θρησκευτικών, κοινωνικών και άλλων διαιρετικών τάσεων, οικονομικές κυρώσεις όπως περιορισμοί σε εισαγωγές και στην λειτουργία διαμετακομιστικών κέντρων, ο εκβιασμός στον τομέα της ενέργειας, η εκμετάλλευση κοινής ιστορίας, η χρήση δικτύων οργανωμένου εγκλήματος, η θρησκεία (ιδίως ο ορθόδοξος χριστιανισμός), και παράνομες ενέργειες όπως σαμποτάζ και βανδαλισμοί αποτελούν περαιτέρω μέσα άσκησης επιρροής.⁷⁶

Τα κράτη της Βαλτικής, τα οποία αποτελούν τα μοναδικά μέλη της Ε.Ε και του Ν.Α.Τ.Ο. που είναι πρώην μέλη της ΕΣΣΔ,⁷⁷ είναι πιο ευάλωτα στην Ρωσική επιρροή. Αυτό συνάδει και με την επιλογή του Κρεμλίνου της πολιτικής επιλεκτικής εμπλοκής - επιλέγοντας αυτές τις πτυχές της Δύσης που αισθάνεται ικανή να χρησιμοποιήσει ή να επηρεάσει και απορρίπτοντας αυτές που θεωρεί απειλητικές ή δυσάρεστες.⁷⁸ Τα βαλτικά κράτη συμπεριλαμβάνονται στο εγγύς εξωτερικό της Ρωσίας, στο οποίο ασκεί επιρροή και μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου. Πιθανά κίνητρα για ρωσικές εμπλοκή αποτελούν η ανάσχεση και αντιμετώπιση πιθανής απειλής από την ΕΕ και το ΝΑΤΟ και η διατήρηση μακροχρόνιων σχέσεων με ρωσόφωνα στοιχεία που κατοικούν στα βαλτικά κράτη.⁷⁹

Η Εσθονία, η Λετονία και η Λιθουανία συνορεύουν με την Ρωσία και έχουν στον πληθυσμό τους σημαντικό αριθμό ρωσόφωνου πληθυσμού. Ενώ πολλοί από αυτούς τους ανθρώπους έχουν ενσωματωθεί στις χώρες της Βαλτικής, κάποιοι παραμένουν πιστοί στην Ρωσία ή βλέπουν θετικά τις ρωσικές βλέψεις. Οι οικονομικοί δεσμοί της Ρωσίας με τις χώρες της Βαλτικής είναι επίσης πολυεπίπεδοι καλύπτοντας διάφορους τομείς όπως οι μεταφορές και η ενέργεια.⁸⁰

Η επιρροή της Ρωσίας στα Βαλτικά Κράτη (ΒΚ) θα μπορούσε να εξυπηρετήσει ένα εύρος συμφερόντων συμπεριλαμβανομένης της υπονόμευσης της απειλής της επέκτασης του Ν.Α.Τ.Ο. και της Ε.Ε αλλά και την διατήρηση δεσμών με τους ρωσόφωνους πληθυσμούς στις περιοχές (Γράφημα 2) με τη ρητορική της

⁷⁶ Ibid., 210–11.

⁷⁷ Derek E Mix, *Estonia, Latvia, and Lithuania: Background and U.S.-Baltic Relations* (Congressional Research Service, 2020), 2, <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/R/R46139>.

⁷⁸ Lo, *Russia and the New World Disorder*, 167.

⁷⁹ Cohen and Radin, *Russia's Hostile Measures in Eastern Europe*, xi.

⁸⁰ Emily Ferris, "Unplugging the Baltic States: Why Russia's Economic Approach May Be Shifting," International Affairs Website, Russia Matters, July 1, 2020, <https://www.russiamatters.org/analysis/unplugging-baltic-states-why-russias-economic-approach-may-be-shifting>.

προστασίας του ρωσόφωνου πληθυσμού να χρησιμοποιείται περισσότερο σαν δικαιολογία παρά σαν σκοπός, μιας και κάθε κυρίαρχο κράτος προωθεί μια θρησκεία ή ιδεολογία που να δικαιολογεί την κυριαρχία του πάνω σε άλλα κράτη του συστήματος του οποίου αποτελεί μέλος.⁸¹

Γράφημα 2: Συγκέντρωση Ρωσόφωνου Πληθυσμού στις Βαλτικές Χώρες

3.4 Κίνητρα ρωσικών επεμβάσεων στα Κράτη της Βαλτικής

Η Ρωσία φαίνεται να έχει πιθανά κίνητρα για ενέργειες και επιρροή στην περιοχή που μπορούν να υποσκελίσουν την σταθερότητα και ευημερία και οι οποίες έχουν ως εξής:

Πρώτο αποτελεί η υπονόμευση και η ανταπόκριση στην πιθανή απειλή που αποτελούν Ν.Α.Τ.Ο. η Ε.Ε και η επέκτασή τους και ταυτόχρονα ελέγχει την αλληλεγγύη και αξιοπιστία τους.⁸² Η Ρωσία μπορεί να πλήξει την αξιοπιστία τους εκθέτοντας την αποτυχία τους να εξασφαλίσουν όσα εγγυώνται πιο εύκολα από οπουδήποτε αλλού εντός των συμμαχιών μιας και αποτελεί χαμηλού ρίσκου προσέγγιση λόγω της γεωγραφικής εγγύτητας, του ρωσόφωνου πληθυσμού στα ΒΚ και των υφιστάμενων οικονομικών δεσμών.⁸³

⁸¹ Gilpin, *Πόλεμος Και Αλλαγή Στη Διεθνή Πολιτική*, 66.

⁸² Mix, *Estonia, Latvia, and Lithuania: Background and U.S.-Baltic Relations*, 11.

⁸³ Cohen and Radin, *Russia's Hostile Measures in Eastern Europe*, 20.

Δεύτερο, η Ρωσία μπορεί να θεωρήσει τα ΒΚ ως απειλή προς το καθεστώς,⁸⁴ για διάφορους λόγους και να χρησιμοποιήσει εχθρικά μέτρα για την αντιμετώπισή της φοβούμενη ότι τα ΒΚ μπορεί να αποτελέσουν πηγή για «έγχρωμες επαναστάσεις» σε άλλα πρώην σοβιετικά κράτη όπως η Λευκορωσία.⁸⁵⁸⁶

Τρίτο η χρήση εχθρικών μέτρων μπορεί να δώσει στο καθεστώς πολιτική ώθηση⁸⁷. Αυτό δεν είναι απαραίτητο να γίνει με άμεση χρήση στρατιωτικών μέσων καθώς αποδείχτηκε δεν ήταν δημοφιλής σαν τακτική και δεν έτυχε ευρύτερης αποδοχής στην περίπτωση της Κριμαίας. Η προσάρτηση της Κριμαίας συνέπεσε με σημαντική αύξηση της αποδοχής του προέδρου Πούτιν της Ρωσίας και σημαντικό πολιτικό κέρδος.⁸⁸

Ο τέταρτος λόγος μπορεί να οδηγήσει την Ρωσία να αναλάβει ενέργειες προς τα ΒΚ είναι προκειμένου να ασκήσει επιρροή στην εσωτερική και εξωτερική τους πολιτική⁸⁹, όντας πρότερα μέλη της Σοβιετικής Ένωσης στα σύνορα της σημερινής Ρωσίας.⁹⁰

Τέλος κίνητρο μπορεί να αποτελέσει και το ενδιαφέρον της Ρωσίας να υποστηρίξει ή να επηρεάσει Ρωσικές εθνότητες ή ρωσόφωνους πληθυσμούς στα ΒΚ. Υπάρχει ωστόσο το ερώτημα όπως τέθηκε και παραπάνω και αφορά στο κατά πόσο μπορεί κάτι τέτοιο να χρησιμοποιηθεί ως αυτοσκοπός ή μέσον για την επίτευξη κάποιου άλλου στόχου.⁹¹

3.5 Παράγοντες Τρωτότητας των Βαλτικών Κρατών

Τα ΒΚ αποτελούν στόχο ρωσικών πληροφοριακών επιχειρήσεων και επιχειρήσεων προπαγάνδας μέρος ευρύτερης στρατηγικής με σκοπό την υπονόμευση των θεσμικών τους οργάνων, την εθνική και κοινωνική αναταραχή και τη μείωση της εμπιστοσύνης στο θεσμό του NATO και της ΕΕ.⁹² Είναι επίσης ευάλωτες σε πιθανές

⁸⁴ Ibid.

⁸⁵ Η ονομασίες δεν ανταποκρίνονται διότι δεν αποτέλεσαν στην ουσία επαναστάσεις ούτε και είχαν "χρώματα" αλλά ονόματα ανθών. για περισσότερα βλ. Robert Legvold, "Reviewed Work: The Color Revolutions by Lincoln A. Mitchell." p.198

⁸⁶ "Experts Liken Unrest in Belarus to Color Revolutions," News Website, Anadolu Agency, accessed December 17, 2020, <https://www.aa.com.tr/en/europe/experts-liken-unrest-in-belarus-to-color-revolutions/1942106>.

⁸⁷ Cohen and Radin, *Russia's Hostile Measures in Eastern Europe*, 21.

⁸⁸ Alan Collins, *Contemporary Security Studies* (Oxford University Press, 2016), 250.

⁸⁹ Cohen and Radin, *Russia's Hostile Measures in Eastern Europe*, 22.

⁹⁰ Samokhvalov, *Russian-European Relations in the Balkans and Black Sea Region*, 2,217.

⁹¹ Cohen and Radin, *Russia's Hostile Measures in Eastern Europe*, 23.

⁹² Mix, *Estonia, Latvia, and Lithuania: Background and U.S.-Baltic Relations*, 16.

στρατιωτικές ή/και υβριδικές επιθέσεις από ρωσικές Δυνάμεις Ειδικών Επιχειρήσεων και τακτικές στρατιωτικές δυνάμεις που αναπτύσσονται κοντά στα σύνορά τους.

Υπάρχουν διάφοροι λόγοι που καθιστούν τα ΒΚ ευάλωτα σε ενέργειες όπως οι παραπάνω. Οι κύριοι εξ αυτών είναι η γεωγραφία τους και η ιστορία τους με την ΕΣΣΔ. Τα βαλτικά κράτη ήταν ανεξάρτητα πριν τον Β΄ΠΠ, υπό την Σοβιετική Ένωση το 1939-40, κατακτήθηκαν από την Ναζιστική Γερμανία το 1941 και ξανακερδήθηκαν από την Σοβ. Ένωση το 1944. Το 1991 ήταν από τα πρώτα κράτη που διακήρυξαν την ανεξαρτησία τους από την Σοβιετική.⁹³

Πέραν της κοινής ιστορίας, το γεγονός ότι γεωγραφικά και οι τρεις χώρες ενώνονται συννοριακά με την Ρωσία (Γράφημα 3) και ότι η γεωγραφία είναι δεδομένη, δίνει τη δυνατότητα στη Ρωσία άσκησης άμεσης πίεσης στα ΒΚ.

Γράφημα 3: Χάρτης της Ευρώπης

Πηγή: <https://www.ft.com/content/13469356-5829-11e4-b331-00144feab7de/>

Στην Εσθονία για παράδειγμα ένας κυβερνητικός υπάλληλος συνελήφθη από δυνάμεις της Ρωσικής FSB με την κατηγορία της κατασκοπείας το Σεπτέμβριο 2014 και απελευθερώθηκε κατόπιν ανταλλαγής. Άλλο παράδειγμα αποτελεί η Λιθουανία που συνορεύει με τον Ρωσικό θύλακα του Καλίνινγκραντ.⁹⁴ Ρώσοι πολίτες του Καλίνινγκραντ πρέπει να ταξιδέψουν διαμέσου Λιθουανίας προκειμένου να φτάσουν

⁹³ Andres Kasekamp, *A History of the Baltic States*, Palgrave Essential Histories (Houndmills, Basingstoke ; New York: Palgrave Macmillan, 2010).

⁹⁴ Το Καλίνινγκραντ, έκτασης 5.800 τετραγωνικών μιλίων, βρίσκεται μεταξύ Πολωνίας και Λιθουανίας, και αποτελεί στρατηγικό έδαφος για τη Ρωσία επιτρέποντας στη χώρα να προβάλει στρατιωτική δύναμη στο βόρειο πλευρό του NATO. Η περιοχή έχει μεγάλη ρωσική στρατιωτική παρουσία, συμπεριλαμβανομένου του στόλου της Βαλτικής και δύο αεροπορικές βάσεις.

στον προορισμό τους. Μακρόχρονες συμφωνίες υπάρχουν μεταξύ των δύο κρατών για την μετακίνηση των στρατευμάτων και την μετακίνηση Ρώσων πολιτών προς το Καλίνινγκραντ χωρίς βίζα⁹⁵, αλλά οι φόβοι από πλευράς Λιθουανίας επικεντρώνονται περισσότερο και στην υφιστάμενη απειλή ρωσικής επίθεσης από το Καλίνινγκραντ (και τη Λευκορωσία).⁹⁶

Άλλους παράγοντες αποτελούν οι ρωσόφωνοι πληθυσμοί που αναφέραμε και πιο πάνω. Οι σταλινικές πολιτικές αποικισμού εφαρμόστηκαν με στόχο να αλλάξουν την εθνική ισορροπία των κατακτημένων χωρών και να παραμείνουν δέσμιες της ρωσικής αυτοκρατορίας. Οι απορρέουσες μεγάλες ρωσικές μειονότητες σε αυτές τις δημοκρατίες, προσελκύουν το έντονο ενδιαφέρον του Βλαντιμίρ Πούτιν και του ρόλου του ως απανταχού προστάτη των Ρώσων.⁹⁷

Η ανησυχία είναι ότι τα δικαιώματα των ρωσικών μειονοτήτων χρησιμοποιήθηκαν ως πρόσχημα για εισβολή στην Κριμαία και επέμβαση μέσω πληρεξουσίων στην ανατολική Ουκρανία, και μπορεί να χρησιμοποιηθεί ξανά στα ΒΚ.⁹⁸ Οι συγκεντρώσεις ρωσόφωνων πληθυσμών δεν είναι μικρές και ενδεικτικά αναφέρεται ότι η ρωσική μειονότητα στην Εσθονία κατοικεί κυρίως στην πρωτεύουσα της, Ταλίν, η ρωσόφωνη μειονότητα στη Λετονία κατοικεί κυρίως στην πρωτεύουσα, τη Ρίγα, (50% του πληθυσμού της) και στη Λιθουανία επίσης, οι περισσότεροι ρωσόφωνοι, ζουν επίσης στην πρωτεύουσά της, το Βίλνιους και το λιμάνι της πόλης *Laipda*, που βρίσκεται κοντά στο Καλίνινγκραντ.⁹⁹

Ο Πούτιν ήταν επικριτικός τόσο για τη Λετονία όσο και για την Εσθονία και τη συμπεριφορά τους απέναντι στους Ρώσους μετανάστες. Οι τελευταίοι παραπονέθηκαν ότι δεν απολαμβάνουν ίσα δικαιώματα διότι για αυτό απαιτείται ιθαγένεια, η οποία που συνεπάγεται επιτυχία σε εξετάσεις στη δύσκολη εσθονική ή λετονική γλώσσες. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα πολλοί Ρώσοι να μην μπορούν να γίνουν πολίτες.¹⁰⁰

⁹⁵ "Russia Jails Estonia Security Official Eston Kohver," *BBC News*, August 19, 2015, sec. Europe, <https://www.bbc.com/news/world-europe-33986733>.

⁹⁶ Stephen J. Flanagan et al., "Deterring Russian Aggression in the Baltic States Through Resilience and Resistance," April 15, 2019, 7, https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR2779.html.

⁹⁷ Jiri and Leni Friedman Valenta, "Russia's Minorities in the Baltics," *Russia's Strategic Advantage in the Baltics*: (Begin-Sadat Center for Strategic Studies, 2018), 23, JSTOR, <https://www.jstor.org/stable/resrep16828.18>.

⁹⁸ Mix, *Estonia, Latvia, and Lithuania: Background and U.S.-Baltic Relations*, 15.

⁹⁹ Jiri and Valenta, "Russia's Minorities in the Baltics," 23–24.

¹⁰⁰ *Ibid.*, 24.

Οι οικονομικοί δεσμοί και η ενεργειακή εξάρτηση αποτελούν έτερο παράγοντας είναι, ο οποίος όμως φθίνει διότι αμφότερες οι πλευρές προβαίνουν σε ενέργειες ανεξαρτητοποίησης. Τόσο από πλευράς Ρωσίας διότι για λόγους οικονομικής ασφάλειας επιθυμεί την αποφυγή συνεργασίας και την εξάρτηση από κράτη μέλη του NATO, όσο και από πλευράς ΒΚ διότι θεωρούν την εξάρτησή τους στο ρωσικό ενεργειακό δίκτυο τρωτό σημείο. Από τα ΒΚ γίνονται ενέργειες απεμπλοκής συμπεριλαμβανομένου ενός τερματικού σταθμού υγροποιημένου φυσικού αερίου (LNG) στη Λιθουανία, σχεδίων για την κατασκευή διασυνδέσεων αγωγών και ηλεκτρικής ενέργειας με την Πολωνία, τη Φινλανδία και τη Σουηδία και ένωσης στο ενεργειακό δίκτυο της ΕΕ,¹⁰¹ όχι στο ίδιο βαθμό και από όλα τα κράτη όπως στην περίπτωση της Λιθουανίας και του συμβολαίου που έχει με τη ρωσική Gazprom.¹⁰²

Τέλος το οργανωμένο έγκλημα η κυβερνο-υποδομή και συνεπώς η τρωτότητα σε κυβερνοεπιθέσεις (περιστατικό κυβερνο-επίθεσης στην Εσθονία το 2007) που συνεπάγεται,¹⁰³ αποτελούν δεδομένα που αυξάνουν την τρωτότητα των ΒΚ στη Ρωσία.

¹⁰¹ Mix, *Estonia, Latvia, and Lithuania: Background and U.S.-Baltic Relations*, 3.

¹⁰² Emily Ferris, “Unplugging the Baltic States: Why Russia’s Economic Approach May Be Shifting.”

¹⁰³ Cohen and Radin, *Russia’s Hostile Measures in Eastern Europe*.

Κεφάλαιο 4^ο

Βαλτικά Κράτη - Ασφάλεια και Απειλές

4.1 Πολιτική του Ν.Α.Τ.Ο. και προσέγγιση των ΗΠΑ στα Βαλτικά Κράτη

Κατά την διάρκεια του ψυχρού πολέμου η αμερικανική πολιτική στην Βαλτική στηρίχτηκε απλά σε περιορισμό της επιρροής της ΕΣΣΔ, μετά την πτώση του σοβιετικού καθεστώτος και την απόσυρση των ρωσικών στρατευμάτων από τα ΒΚ την περίοδο 1993-94 υπήρξε θέληση από τις ΗΠΑ να αυξήσουν την επιρροή στην περιοχή αλλά όχι την παρουσία τους. Μετά την είσοδο στο Ν.Α.Τ.Ο. των ΒΚ το 2004 η περιοχή της Βαλτικής θάλασσας θεωρούνταν μία από τις ασφαλέστερες και η στρατιωτική παρουσία εκεί μειώθηκε. Παράδειγμα είναι η άσκηση «Steadfast Jazz 2013» του Ν.Α.Τ.Ο. με μόλις 160 Αμερικανούς στρατιώτες, έναντι 1200 Γάλλων και 1040 Πολωνών. Πλέον όμως η περιοχή της Βαλτικής παίζει κεντρικό ρόλο στην στρατηγική αντιπαράθεση μεταξύ Ρωσίας και Δύσης.¹⁰⁴

Σε ανταπόκριση ενός νέου περιβάλλοντος ασφαλείας, οι ηγέτες του Ν.Α.Τ.Ο. συμφωνούν στη σύνοδο Κορυφής στην Βαρσοβία το 2016 την καθιέρωση προωθημένης παρουσίας στην Εσθονία, Λετονία, Λιθουανία και Πολωνία προκειμένου να προβληθεί η αλληλεγγύη, η αποφασιστικότητα και η ικανότητα άμεσης συμμαχικής ανταπόκρισης σε οποιαδήποτε επιθετική στάση.¹⁰⁵ Από τις αρχές του 2017 η παρουσία αποτελείται από πολυεθνικές δυνάμεις σε εθελοντική και εναλλασσόμενη βάση. Αποτελείται από τέσσερις σχηματισμούς μάχης παρόντες κάθε στιγμή στις εν λόγω χώρες με την συμβολή των Καναδά, Ην. Βασίλειο, Γερμανία και τις ΗΠΑ ως κράτη βάση (framework nations), και την προσφορά της Πολωνίας να παρέχει τις εγκαταστάσεις για την διοίκηση του πολυεθνικού σχηματισμού (Γράφημα 4).¹⁰⁶

Οι τέσσερις σχηματισμοί μάχης είναι ένα μέρος της απάντησης της συμμαχίας στην χρήση ισχύος από την πλευρά της Ρωσίας στους γείτονές της και την στρατιωτική ανάπτυξη της στην περιοχή της Βαλτικής. Η συμμαχία επίσης τριπλασίασε την δύναμη

¹⁰⁴ G. I. Gribanova and Yu. V. Kosov, “NATO Policies in the Baltics: Objectives and Priorities,” *Baltic Region* 10, no. 1 (2018): 56–72, <https://doi.org/10.5922/2079-8555-2018-1-4>.

¹⁰⁵ “Warsaw Summit Communiqué” (NATO, July 8, 2016).

¹⁰⁶ “Boosting NATO’s Presence in the East and Southeast (Enhanced Forward Presence)” (NATO, January 21, 2020), https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_136388.htm.

άμεσης ανταπόκρισης (NATO Response Force) στις 40.000 και εγκατέστησε οκτώ μικρά αρχηγεία για ανάγκες εκπαίδευσης και ενίσχυσης.¹⁰⁷

Γράφημα 4: Παρουσία σχηματισμών μάχης Ν.Α.Τ.Ο. στην Βαλτική

Πηγή: *Boosting NATO's Presence in the East and Southeast (Enhanced Forward Presence)* (NATO, January 21, 2020), https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_136388.htm

Οι ΗΠΑ έχουν επίσης μια ισχυρή και διαρκή συνεργασία με τις τρεις χώρες της Βαλτικής (Εσθονία, Λετονία, Λιθουανία). Υφίσταται διαρκής διάλογος συνεργασίας και επίλυσης θεμάτων ασφαλείας. Προγράμματα όπως το Foreign Military Financing (FMF), και International Military Education and Training (IMET), έχουν βελτιώσει τις αμυντικές ικανότητες στην περιοχή και προάγει την διαλειτουργικότητα με τις ΗΠΑ και το Ν.Α.Τ.Ο..¹⁰⁸

Σε ισχύ είναι επίσης συμφωνίες πώλησης αμυντικού υλικού, ενώ από το 2015 οι ΗΠΑ έχουν συνδράμει με πάνω από \$150 εκ. εξαιτίας της αύξησης της ρωσικής επιθετικότητας κατά τα τελευταία έτη. Η συνδρομή των ΗΠΑ έχει βελτιώσει τις αμυντικές ικανότητες σε ηλεκτρονικό και υβριδικό πόλεμο, στον συνοριακό έλεγχο, και στην αντίληψη καταστάσεως σε αέρα και θάλασσα. Κάθε χρόνο οι τρεις χώρες λαμβάνουν \$1.2 εκ. για εκπαίδευση του προσωπικού τους στο πλαίσιο IMET, σε εκπαιδευτικές εγκαταστάσεις στις ΗΠΑ. Το Υπ. Εθνικής Άμυνας των ΗΠΑ καταθέτει

¹⁰⁷ Ibid.

¹⁰⁸ "U.S. Security Cooperation With the Baltic States" (BUREAU OF POLITICAL-MILITARY AFFAIRS, June 11, 2020), <https://www.state.gov/u-s-security-cooperation-with-the-baltic-states/>.

την πρόθεσή του στο Κογκρέσο να παράσχει \$290 εκ. σε εκπαιδευτικά και εξοπλιστικά προγράμματα στα ΒΚ με τα \$173 εκ. να είναι εντός του 2018.¹⁰⁹

Η επιθετικότητα της Ρωσίας επεκτείνεται και σε εναέριες παραβιάσεις-παραβάσεις με αποτέλεσμα το Ν.Α.Τ.Ο. να ενισχύσει με αεροπορικά μέσα τις τρεις χώρες για επαύξηση δυνατοτήτων εναέριας επιτήρησης, και με εγκατάσταση εναέριων μέσων σε βάση στην Πολωνία. Ανασφάλεια νιώθουν οι χώρες της Βαλτικής και στον θαλάσσιο χώρο ειδικά μετά το περιστατικό του ρωσικού υποβρυχίου που «χάθηκε» στην περιοχή της βαλτικής θάλασσας στην πλευρά της Σουηδίας.¹¹⁰

Το Ν.Α.Τ.Ο. δεν αμέλησε να προβάλει στρατιωτική ισχύ στην περιοχή με την διεξαγωγή ασκήσεων πολυεθνικού χαρακτήρα, την αναβάθμιση των ναυτικών δυνάμεων της βαλτικής (BALTRON) και των μέσων αεράμυνας και διαχείρισης εναέριου χώρου (BALNET).¹¹¹

Στον αντίποδα όμως δεν υπάρχει μόνο το θετικό αποτύπωμα της προβολής του Ν.Α.Τ.Ο. και της εμπλοκής των ΗΠΑ στην περιοχή. Σε ερώτηση που έγινε στον Αμερικανό πρόεδρο Ντόναλντ Τράμπ σχετικά με την δέσμευσή του να αμυνθεί υπέρ συμμάχων του Ν.Α.Τ.Ο., εάν ένας εχθρός επιτίθετο, απάντησε ότι πρώτα θα κοιτούσε την συμβολή τους στην συμμαχία (2% του ΑΕΠ σε αμυντικές δαπάνες, Γράφημα 5) και πιο συγκεκριμένα:

“If they fulfill their obligations to us,” he added, “the answer is yes”¹¹²

Παρά τη δήλωση αυτή όπως και την πρόταση του στη σύνοδο κορυφής του NATO στις Βρυξέλλες το 2018 περί αύξησης της συνδρομής των μελών στη συμμαχία στο 4%, τη γενικότερη διθυραμβική κριτική του και δηλώσεις σχετικά με τη χρησιμότητα του οργανισμού αλλά ακόμη και την απειλή απόσυρσης των ΗΠΑ από το NATO, δεν παύει να είναι προς το συμφέρον των ΗΠΑ η στήριξη των πρωτοβουλιών άμυνας και ασφάλειας της ΕΕ. Αυτό θα μπορούσε να οδηγήσει στην ανάπτυξη και την παροχή αμοιβαία ενισχυτικών δυνατοτήτων, κάτι που θα ήταν επωφελές και για τις δύο

¹⁰⁹ Ibid.

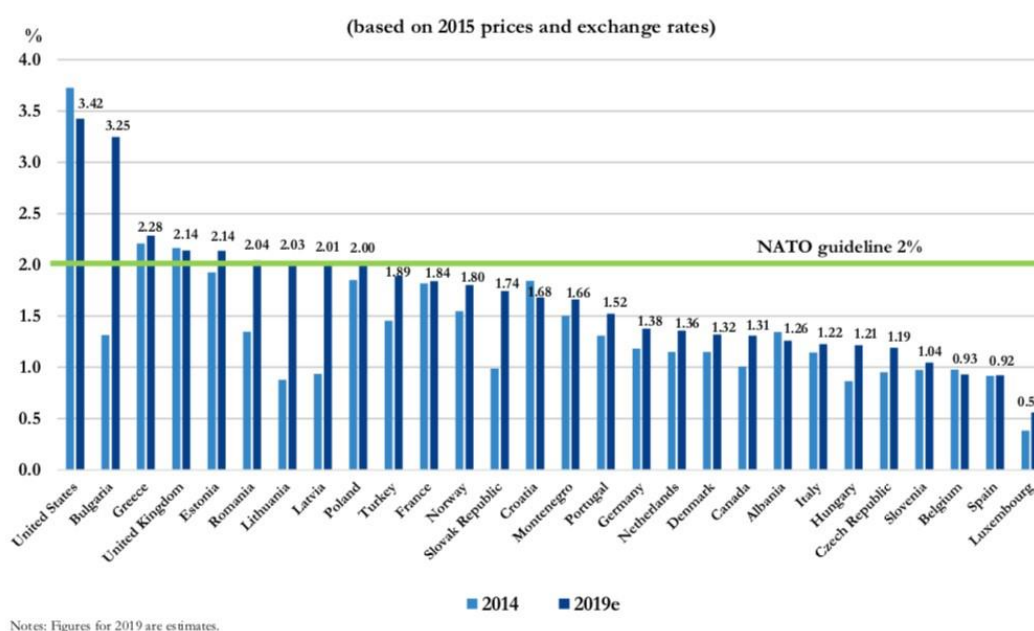
¹¹⁰ Peter Walker, “Sweden Searches for Suspected Russian Submarine off Stockholm,” News Website, The Guardian, October 19, 2014, <https://www.theguardian.com/world/2014/oct/19/sweden-search-russian-submarine-stockholm>.

¹¹¹ Oleks Nikers and Otto Tabuns, “What the Baltics Can Offer for a Stronger Alliance” (Washington, DC: The Jamestown Foundation, 2019), 3–9, <https://jamestown.org/wp-content/uploads/2019/09/Baltic-Security-Strategy-Report-2019.pdf?x55475>.

¹¹² David E. Sanger and Maggie Haberman, “Donald Trump Sets Conditions for Defending NATO Allies Against Attack,” *The New York Times*, July 20, 2016.

πλευρές, ειδικά δεδομένου ότι μετά το Brexit, το 80% των αμυντικών δαπανών του NATO θα προέρχεται από συμμάχους εκτός ΕΕ και η στρατιωτική ικανότητα των ευρωπαϊκών χωρών του NATO θα μειωθεί σημαντικά.¹¹³

Η αυξανόμενη παρουσία στρατιωτικών δυνάμεων στην περιοχή τραβάει διαχωριστικές γραμμές μεταξύ των κρατών μελών του Ν.Α.Τ.Ο., των ουδέτερων μελών και της Ρωσίας-Λευκορωσίας. Τέλος τα Βαλτικά κράτη είναι σε ανησυχία μετά την απόφαση εγκατάλειψης των Κούρδων από τις ΗΠΑ αφού απέσυραν τα στρατεύματά τους στην Συρία, καθώς ελήφθη ως μήνυμα ανησυχίας για όποιον βασίζεται στις ΗΠΑ ως εγγυήτρια δύναμη.¹¹⁴

Γράφημα 5 Αμυντικές δαπάνες χωρών μελών Ν.Α.Τ.Ο. 2013-2019

Πηγή: 1 Defence Expenditure of NATO Countries (2013-2019)” (NATO, November 29, 2019), https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2019_11/20191129_pr-2019-123-en.pdf.

¹¹³ Anna Dimitrova, “The State of the Transatlantic Relationship in the Trump Era,” *Foundation Robert Schuman*, no. 545 (February 4, 2020): 2–3.

¹¹⁴ Garvan Walshe, “Kobani Today, Krakow Tomorrow,” *Foreign Policy*, October 16, 2019, <https://foreignpolicy.com/2019/10/16/trump-abandoned-the-kurds-poland-and-the-baltics-could-be-next/>.

4.2 Πολιτική της Ε.Ε στα Βαλτικά Κράτη

Το 2000 ήταν μια ιστορική εποχή για την Ευρώπη. Λαμβάνονται σημαντικές αποφάσεις σχετικά με τη διαδικασία διεύρυνσης και γίνονται οι πρώτες συζητήσεις για μια μεγαλύτερη ΕΕ και τη θέση της στο διεθνές γίγνεσθαι. Η Ρωσία δείχνει ενδιαφέρον στην προοπτική μιας Ευρωπαϊκής Πολιτικής Ασφάλειας και Άμυνας (ΕΠΑΑ) διότι για τη Μόσχα αυτό συμβάλλει στην απελευθέρωση της ΕΕ από το ΝΑΤΟ. Ταυτόχρονα, καθ' όλη τη διάρκεια αυτής της περιόδου, η Ευρωπαϊκή Ένωση προσπαθεί να σφυρηλατήσει δεσμούς με τη Μόσχα και να ανταποκριθεί στους φόβους της Ρωσίας για περιθωριοποίηση. Αλλά ακόμη και αν η διεύρυνση της ΕΕ δεν θεωρηθεί απειλή για τη Ρωσία, η Μόσχα σταδιακά συνειδητοποίησε τις επιπτώσεις της ένταξης των χωρών της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης στην οικονομία της και τίθενται οι βάσεις μιας σύγκρουσης μεταξύ του φιλελεύθερου της ΕΕ και του αυταρχικού κρατισμού της Ρωσίας στη βάση του τρόπου με τον οποίο αναπτύχθηκαν τα συμφέροντα ασφάλειας της ΕΕ και της Ρωσίας στον μετα-σοβιετικό χώρο.

Παρά το δυνατό μήνυμα που παίρνει η Ευρώπη από τις ενέργειες της Ρωσίας στην «γειτονιά» της το 2013 η απάντηση είναι θέσπιση περιοριστικών και διπλωματικών μέτρων και οικονομικές κυρώσεις σε συγκεκριμένους οικονομικούς τομείς και ενώ γίνονται θετικά βήματα στον τομέα της ασφάλειας, η ουσία είναι ότι τα βήματα είναι απλά θετικά και όχι ουσιαστικά,¹¹⁵ το οποίο με τη σειρά του δεν αποτελεί πηγή αισθήματος ασφάλειας για τα κράτη μέλη της Ένωσης γενικά αλλά πολύ περισσότερο για ΒΚ.

Η Ευρωπαϊκή ολοκλήρωση στον τομέα της άμυνας και η παροχή ασφάλειας στα κράτη -μέλη είναι δύσκολο εγχείρημα λόγω σοβαρών ελλείψεων σε μέσα, ανθρώπινο δυναμικό, οικονομικούς πόρους και απροθυμίας των μελών να συνεισφέρουν ουσιαστικά. Διστάζουν να εμπιστευθούν την μεταφορά κυριαρχίας τους στο Ευρωπαϊκό εγχείρημα, πόσο μάλλον όταν πρόκειται για την ασφάλειά τους, ενώ η ικανοποίηση τόσο της πολιτικής της ΚΠΑΑ όσο και του Ν.Α.Τ.Ο. διχάζει δεδομένου ότι τα περισσότερα είναι μέλη και στους δύο οργανισμούς φτάνοντας στα

¹¹⁵ Jussi Rosendahl, "EU Sanctions against Russia Not Effective but Finland Backs Them: MP," News Website, REUTERS, November 23, 2016, <https://www.reuters.com/article/us-eu-russia-sanctions-finland-idUSKBN13I1F3>.

ορία τους, κάνοντας όχι μόνο επιχειρήσεις στο πλαίσιο της ΚΠΑΑ αλλά και εντός πλαισίου NATO, ΟΗΕ, και εθνικού επιπέδου και μάλιστα συχνά, ταυτόχρονα¹¹⁶.

Η Ευρώπη δεν έχει την οικονομική δύναμη, και από ότι φαίνεται το σθένος που χρειάζεται, για τη δημιουργία ενός πραγματικού υποκατάστατου της ομπρέλας προστασίας του NATO και του κύριου εκφραστή του, των ΗΠΑ. Οι υφιστάμενοι σχηματισμοί μάχης της ΕΕ, που αποτελούν μέρος της διστακτικής πορείας της ΕΕ προς την ανάπτυξη δικών της στρατιωτικών δυνατοτήτων, παραμένουν ανενεργοί, συνέπεια πολιτικών διαφωνιών.¹¹⁷

Η τρέχουσα εξωτερική πολιτική της ΕΕ φαίνεται να μην αρκεί να παρέχει ασφάλεια στην Ευρώπη σήμερα και η σχέση εμπιστοσύνης μεταξύ των Βρυξελλών και των κρατών μελών δείχνει να μην είναι στα υψηλά επίπεδα του παρελθόντος. Το μέλλον φαίνεται να προαναγγέλλει ισχυρή πίεση στην Ευρώπη, καθώς πέραν της Ρωσίας, και άλλοι δρώντες όπως η Κίνα και οι ΗΠΑ υπονομεύουν τους πολυμερείς θεσμούς και αντιμετωπίζουν το εμπόριο, τα χρηματοοικονομικά δεδομένα και τις εγγυήσεις ασφάλειας ως μέσα άσκησης εξουσίας και όχι ως παγκόσμια δημόσια αγαθά.¹¹⁸

Το BREXIT δεν αφήνει ανεπηρέαστο τον τομέα ασφάλειας στην ΕΕ (μια ανάλυση του BREXIT δεν είναι δυνατή στην παρούσα διατριβή) διότι στο πλαίσιο των διεξαγόμενων συζητήσεων και διαπραγματεύσεων η ΚΠΑΑ αγνοείται σε μεγάλο βαθμό από τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής. Στο επίκεντρο βρίσκονται ζητήματα υψηλότερης προτεραιότητας όπως οι εμπορικές σχέσεις και η ελεύθερη διέλευση πολιτών.¹¹⁹

Παρότι η ΚΠΑΑ λαμβάνει λιγότερη σημασία από όση της αρμόζει, η έξοδος του ΗΒ μπορεί να οδηγήσει σε πρόοδο και μια πιο ολοκληρωμένη και φιλόδοξη αμυντική πολιτική της ΕΕ. Είναι πραγματικά δύσκολο να φανταστεί κανείς ότι οι αμυντικές πρωτοβουλίες που ξεκίνησε η ΕΕ τα τελευταία τρία χρόνια, όπως το PESCO

¹¹⁶ Alice Billon-Galland and Nicholas Williams, “How Militarily Willing and Able Is the EU?: Operation Althea Struggles in Bosnia and Herzegovina” (European Leadership Network, 2019), 5, JSTOR, <https://doi.org/10.2307/resrep22124>.

¹¹⁷ “Charlemagne: In Europe’s McCainland - The Baltics Fear European ‘Strategic Autonomy’ | Europe,” The Economist, accessed December 17, 2020, <https://www.economist.com/europe/2018/10/04/the-baltics-fear-european-strategic-autonomy>.

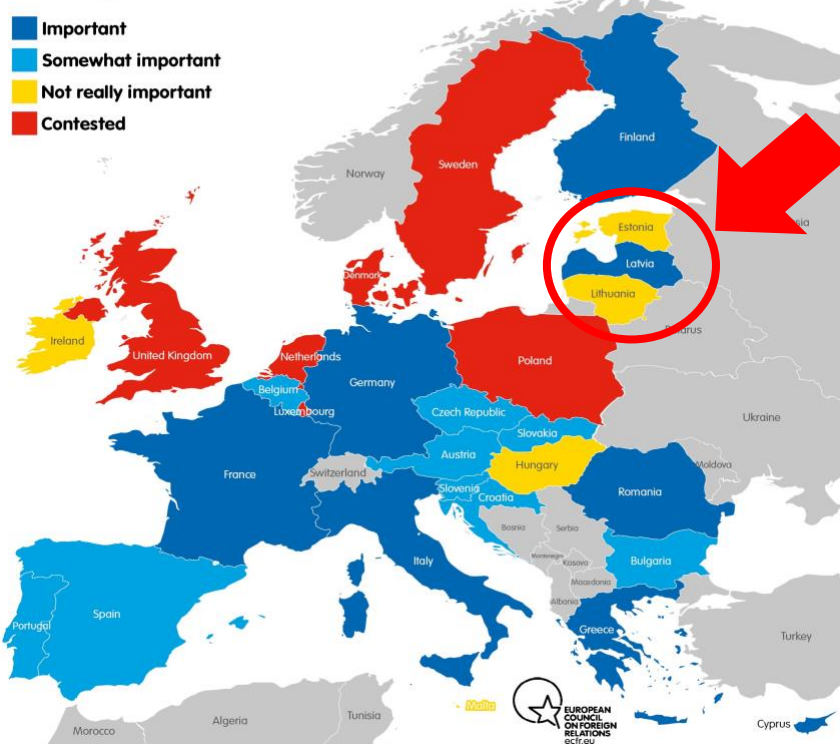
¹¹⁸ Mark Leonard and Carl Bildt, “From Plaything to Player: How Europe Can Stand up for Itself in the next Five Years” (European Council on Foreign Relations, 2019), 1, JSTOR, <https://doi.org/10.2307/resrep21610>.

¹¹⁹ Billon-Galland and Williams, “How Militarily Willing and Able Is the EU?,” 1.

και το Ευρωπαϊκό Ταμείο Άμυνας (EDF) θα προόδευαν στο βαθμό που το έκαναν με το ΗΒ να είναι παρόν και να θέτει συνεχώς εμπόδια.¹²⁰

Η μικρή αυτή πρόοδος και τα όποια θετικά βήματα, δεν αρκούν για να καλύψουν την δομική αδυναμία της ΕΕ να αναλάβει έναν πιο ενεργό ρόλο σε ζητήματα ασφαλείας, μειώνει την αξιοπιστία της ως πάροχο ασφάλειας και τελικά στέλνει τα λάθος μηνύματα σε κράτη μέλη που είναι καταναλωτές ασφαλείας, όπως τα ΒΚ.

How important is the goal of European strategic autonomy to your country's foreign and defence policy?

Γράφημα 6: Σημασία Στόχου Ευρωπαϊκής Στρατηγικής Αυτονομίας για την Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Άμυνας των χωρών της ΕΕ)

Πηγή: Susi Dennison et al., *“The Nightmare Of The Dark: The Security Fears That Keep Europeans Awake At Night”* (ECFR (European Council on Foreign Relations), July 2018), https://www.ecfr.eu/specials/scorecard/the_nightmare_of_the_dark_the_security_fears_that_keep_europeans_awake_at_n.

¹²⁰ Ibid.

Γράφημα 7 Πως αντιλαμβάνονται οι χώρες της Ευρώπης την ευρωπαϊκή στρατηγική αυτονομία σε σχέση με το NATO

Πηγή: : Susi Dennison et al., “The Nightmare Of The Dark: The Security Fears That Keep Europeans Awake At Night” (ECFR (European Council on Foreign Relations), July 2018), https://www.ecfr.eu/specials/scorecard/the_nightmare_of_the_dark_the_security_fears_th_at_keep_europeans_awake_at_n.

Γράφημα 8 Πως αντιλαμβάνονται οι χώρες της Ευρώπης τις ανησυχίες των ΗΠΑ για στρατηγική αυτονομία

Πηγή: Susi Dennison et al., “The Nightmare Of The Dark: The Security Fears That Keep Europeans Awake At Night” (ECFR (European Council on Foreign Relations), July 2018), https://www.ecfr.eu/specials/scorecard/the_nightmare_of_the_dark_the_security_fears_th_t_keep_europeans_awake_at_n.

4.3 Βαλτικά Κράτη: Αντίληψη Απειλών και Ασφάλειας

Κατόπιν των παραπάνω είναι λογικό τα ΒΚ όντας μέλη και του Ν.Α.Τ.Ο. και της Ε.Ε και συνεπώς έχοντας υπόψη την ΚΠΑΑ, να πιστεύουν ότι οι ΗΠΑ και το Ν.Α.Τ.Ο. είναι οι κύριοι εγγυητές ασφαλείας τους και η Ε.Ε ένα διατλαντικό γεωπολιτικό εγχείρημα που έχει το Ν.Α.Τ.Ο. σαν την ραχοκοκαλιά του ¹²¹ (Γράφημα 6 έως 8). Η Ρωσία είναι η κύρια πηγή αποσταθεροποίησης της ισορροπίας στην περιοχή και η ΚΠΑΑ δεν δείχνει σημάδια δυνατότητας αντιμετώπισης σύγχρονων απειλών. Αντιλαμβάνονται την στρατιωτική δύναμη της Ε.Ε χωρίς την υποστήριξη του Ν.Α.Τ.Ο. ως κάτι που δεν έχει πολλές ελπίδες και για αυτό τον λόγο ακριβώς όμως στηρίζουν και επιθυμούν σταθερή και δυνατή σχέση μεταξύ των δύο συμμάχων.¹²²

4.3.1 Εσθονία.

Η Εσθονία είναι ένα από τα δύο κράτη μέλη της ΕΕ που βλέπουν την εξωτερική ανάμειξη στην εσωτερική πολιτική ως τη σημαντικότερη απειλή για την ασφάλεια. Βλέπει επίσης την επιδείνωση του κανονιστικού πλαισίου της διεθνούς τάξης και - δεδομένης της εξάρτησης της χώρας από την τεχνολογία πληροφοριών - οι επιθέσεις στον κυβερνοχώρο¹²³ ως μεγάλες απειλές. Αναμένει ότι η εξωτερική ανάμειξη στα εσωτερικά θα παραμείνει κύρια απειλή ασφαλείας την επόμενη δεκαετία, μαζί με θέματα όπως η οικονομική αστάθεια και η ανεξέλεγκτη μετανάστευση.¹²⁴

Η Εσθονία από καιρό θεωρεί τη ρωσική κυβέρνηση ως τη μεγαλύτερη απειλή για την ασφάλειά της.¹²⁵¹²⁶ Οι σημαντικότεροι ευρωπαίοι εταίροι ασφαλείας της Εσθονίας είναι άλλα μέλη του ΝΑΤΟ, ιδίως το Ηνωμένο Βασίλειο, η Γαλλία, η Γερμανία και η Πολωνία. Ωστόσο, οι ΗΠΑ εξακολουθούν να είναι ο κρίσιμος εταίρος

¹²¹ Susi Dennison et al., “The Nightmare Of The Dark: The Security Fears That Keep Europeans Awake At Night” (ECFR (European Council on Foreign Relations), July 2018), https://www.ecfr.eu/specials/scorecard/the_nightmare_of_the_dark_the_security_fears_that_keep_europeans_awake_at_n.

¹²² Marianna Gladysz, “Security of the Baltic States: Effectiveness of the EU Common Security and Defence Policy and Influence of the Ukrainian Crisis,” *Przegląd Politologiczny*, no. 3 (September 15, 2016): 195–96, <https://doi.org/10.14746/pp.2016.21.3.13>.

¹²³ Mix, *Estonia, Latvia, and Lithuania: Background and U.S.-Baltic Relations*, 16.

¹²⁴ Dennison et al., “The Nightmare Of The Dark: The Security Fears That Keep Europeans Awake At Night,” 19.

¹²⁵ James S. Corum, “THE SECURITY CONCERNS OF THE BALTIC STATES AS NATO ALLIES” (Strategic Studies Institute, US Army War College, 2013), 39–40, <https://www.jstor.org/stable/resrep11679>.

¹²⁶ “The Baltic’s Response to Russia’s Threat – How Estonia, Latvia and Lithuania Reacted to the Recent Actions of the Russian Federation – Finabel,” European Army Interoperability Centre (FINABEL), 9–14, accessed December 17, 2020, <https://finabel.org/the-baltics-response-to-russias-threat-how-estonia-latvia-and-lithuania-reacted-to-the-recent-actions-of-the-russian-federation/>.

της Εσθονίας, συμβάλλοντας στην ασφάλειά τους μέσω της ανάπτυξης αμυντικών δυνατοτήτων, πολιτικής συνεργασίας υψηλού επιπέδου και συνεργασίας στον τομέα των πληροφοριών. Η Εσθονία πιστεύει ότι μπορεί να χρειαστεί να κάνει παραχωρήσεις στις ΗΠΑ για να διασφαλίσει ότι παραμένουν δεσμευμένες με την ευρωπαϊκή ασφάλεια.

Θεωρεί σε μεγάλο βαθμό την ΕΕ ως ένα διατλαντικό γεωπολιτικό σχέδιο που έχει το NATO ως τη ραχοκοκαλιά.¹²⁷ Ωστόσο, η Εσθονία είναι επίσης μία από τις δύο χώρες της ΕΕ που θεωρούν το PESCO ως ουσιαστική πρωτοβουλία που θα μπορούσε να συμβάλει σε μεγάλο βαθμό στην εθνική ασφάλεια. Ενώ επίσης θεωρεί τις προσπάθειες ενίσχυσης της αμυντικής βιομηχανίας της ΕΕ ως τρόπο ενίσχυσης της ευρωπαϊκής αμυντικής συνεργασίας και μηχανισμού άμυνας παρά ως οικονομική ευκαιρία ή απειλή.¹²⁸

4.3.2 Λετονία.

Η Λετονία αντιλαμβάνεται σαν κύριες απειλές για την ασφάλειά της την εξωτερική ανάμειξη στο εσωτερικό της και κυβερνοεπιθέσεις.¹²⁹ Η κυβέρνηση της Λετονίας εργάζεται εντατικά για την ανάπτυξη δυνατοτήτων κυβερνοασφάλειας οι οποίες είναι χαμηλού κόστους και υψηλού κινδύνου για ένα κράτος με ολοένα μεγαλύτερο ψηφιακό αποτύπωμα. Αντιλαμβάνεται την ανεξέλεγκτη μετανάστευση ως απειλή αλλά όχι την οικονομική αστάθεια κατόπιν επιτυχούς αντιμετώπισης της χρηματοπιστωτικής κρίσης.¹³⁰

Η Λετονία θεωρεί τη γειτονική Ρωσία ως τον πιο απειλητικό παράγοντα που αντιμετωπίζει ιδιαίτερα μετά τον πόλεμο Ρωσίας-Γεωργίας το 2008 και την προσάρτηση της Κριμαίας το 2014.¹³¹ Σαν χώρα όμως παραμένει διχασμένη απέναντι στη Ρωσία μιας και οι Ρώσοι αποτελούν περίπου το ένα τέταρτο του πληθυσμού της χώρας. Οι Ηνωμένες Πολιτείες είναι ο κύριος μη ευρωπαϊκός στρατηγικός εταίρος της

¹²⁷ “What Would Happen If America Left Europe to Fend for Itself?,” *The Economist*, March 14, 2019, <https://www.economist.com/special-report/2019/03/14/what-would-happen-if-america-left-europe-to-fend-for-itself>.

¹²⁸ Dennison et al., “The Nightmare Of The Dark: The Security Fears That Keep Europeans Awake At Night,” 19.

¹²⁹ Mix, *Estonia, Latvia, and Lithuania: Background and U.S.-Baltic Relations*, 16.

¹³⁰ Dennison et al., “The Nightmare Of The Dark: The Security Fears That Keep Europeans Awake At Night,” 27.

¹³¹ Corum, “THE SECURITY CONCERNS OF THE BALTIC STATES AS NATO ALLIES,” 39–40.

Λετονίας από την πτώση της Σοβιετικής Ένωσης με τη στρατιωτική τους παρουσία να τους δίνει κεντρικό ρόλο στην ασφάλεια και άμυνα της Λετονίας.¹³²

Όπως και άλλα κράτη της Βαλτικής, η Λετονία αντιλαμβάνεται την αυξανόμενη ανάγκη να γίνει η ΕΕ πιο υπεύθυνη για τη δική της ασφάλεια, αν και επιθυμεί την παραμονή του NATO ως κύριο εκφραστή της ευρωπαϊκής ασφάλειας. Λετονία ήταν αρχικά απρόθυμη να συμμετάσχει στο PESCO μη θέλοντας να υπονομεύσει τις δεσμεύσεις της Αμερικής και του NATO για την ασφάλειά της χώρας. Ωστόσο, όσο το PESCO ενισχύει την ασφάλεια της Λετονίας και συμπληρώνει το ρόλο του NATO, η Λετονία θεωρεί το πρόγραμμα χρήσιμο τρόπο ενίσχυσης των σχέσεων με τους Ευρωπαίους συμμάχους της.¹³³

4.3.3 Λιθουανία.

Η Λιθουανία θεωρεί την εξωτερική ανάμειξη στην εγχώρια πολιτική της ως τη σημαντικότερη απειλή για την ασφάλειά της μαζί με κυβερνοεπιθέσεις στον κυβερνοχώρο και την πιθανότητα εκδήλωσης τοπικού πολέμου που αφορά τη χώρα ή τους συμμάχους της.¹³⁴ Ανησυχεί επίσης για την ενεργειακή της ασφάλεια λόγω εξάρτησής της από τη ρωσική Gazprom. Ωστόσο, κινήσεις ανεξαρτητοποίησης κατέστησαν την απειλή αυτή λιγότερο έντονη.¹³⁵

Η Λιθουανία επίσης θεωρεί τη Ρωσία τον πιο απειλητικό δρώντα.¹³⁶ Σε αυτό βοηθάει η επιθετική ρωσική πολιτική η προσπάθεια δημιουργίας ζωνών επιρροής σε συνδυασμό με την απουσία ξεκάθαρης ατζέντας εξωτερικής πολιτικής. Επίσης ως παράγοντας αστάθειας λαμβάνεται και η Λευκορωσία λόγω της αυξανόμενης εξάρτησής της από τη Ρωσία.¹³⁷

Η Λιθουανία θεωρεί μεταξύ Γερμανίας, Πολωνίας και ΗΒ και του ρόλου τους στο NATO, τις ΗΠΑ ως σημαντικότερο εταίρο ασφαλείας και βλέπουν την ΕΕ ως ένα διατλαντικό γεωπολιτικό σχέδιο που έχει το NATO ως τη ραχοκοκαλιά. Η κριτική του Προέδρου των ΗΠΑ Ντόναλντ Τραμπ για ανεπαρκή αμυντική δαπάνη του NATO

¹³² Dennison et al., “The Nightmare Of The Dark: The Security Fears That Keep Europeans Awake At Night,” 27.

¹³³ Ibid.

¹³⁴ Mix, *Estonia, Latvia, and Lithuania: Background and U.S.-Baltic Relations*, 16.

¹³⁵ Dennison et al., “The Nightmare Of The Dark: The Security Fears That Keep Europeans Awake At Night,” 28.

¹³⁶ Corum, “THE SECURITY CONCERNS OF THE BALTIC STATES AS NATO ALLIES,” 39–40.

¹³⁷ Dennison et al., “The Nightmare Of The Dark: The Security Fears That Keep Europeans Awake At Night,” 28.

έτυχε εκμετάλλευσης στο εσωτερικό προκειμένου να αυξηθεί ο στρατιωτικός προϋπολογισμός από 1,75% του ΑΕΠ το 2017 σε 2,01% του ΑΕΠ το 2018. Η Λιθουανία υποστηρίζει στενότερη συνεργασία της ΕΕ στον τομέα της ασφάλειας και της άμυνας και ηγείται ενός έργου PESCO για την ταχεία ανταπόκριση στον κυβερνοχώρο. Συμμετέχει επίσης στο σχέδιο στρατιωτικής κινητικότητας - το οποίο, σύμφωνα με τον υπουργό Άμυνας της χώρας, είναι προς το συμφέρον τόσο του ΝΑΤΟ όσο και της ΕΕ.¹³⁸

¹³⁸ Ibid.

Κεφάλαιο 5ο

Ανακεφαλαίωση - Συμπεράσματα

Πολύ καιρό μετά το πέρας του Ψυχρού πολέμου και την διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης βλέπουμε μία Ρωσία που έχει ανέλθει οικονομικά και στρατιωτικά να έρχεται και πάλι στο προσκήνιο με την προσάρτηση της Κριμαίας και να απειλεί την ισορροπία με την γενικότερη επιθετική στάση της απέναντι στα ΒΚ.

Το Ν.Α.Τ.Ο. έχει μια πολύ ενεργή παρουσία και έντονο αποτύπωμα στην περιοχή των Βαλτικών Κρατών με παρουσία δυνάμεων, στόχους, δομή, ιεραρχία, βούληση και προβολή ισχύος σε σύγκριση με την Ε.Ε, που ενώ έχει κάνει πρόοδο με την εφαρμογή της ΚΠΑΑ, απαιτείται πολύ μεγαλύτερη πολιτική προσπάθεια προκειμένου να υπάρξει συναίνεση και ξεκάθαροι στόχοι.

Επειδή το διεθνές σύστημα αποτελείται από κρατικές οντότητες άνισου μεγέθους, άνισης ισχύος και άνισης ανάπτυξης, η πρόκληση διλημάτων ασφαλείας προκαλεί εγγενή αίτια ανταγωνισμού και συγκρούσεων,¹³⁹ τα Βαλτικά Κράτη λόγω τρομακτικής διαφοράς μεγέθους με την Ρωσία δεν μπορούν παρά να βασιστούν στο Ν.Α.Τ.Ο. - Ε.Ε για την ασφάλεια τους, προσπαθώντας ταυτόχρονα να προάγουν τις σχέσεις μεταξύ των δύο.

Η παρουσία δυνάμεων του Ν.Α.Τ.Ο. στην περιοχή λειτουργεί αποτρεπτικά καθώς ενέργεια εναντίον τους θα οδηγήσει σε άμεση ενεργοποίηση του άρθρου 5, αλλά ταυτόχρονα οξύνει και τις εντάσεις στην περιοχή.

Η γεωπολιτική πραγματικότητα μιας Ρωσίας που ως μεγάλη δύναμη θέλει να έχει τον κύριο λόγο στην περιφέρεια και το εγγύς εξωτερικό της, πλαισιώνεται από μια επιθετική εξωτερική πολιτική η οποία έτσι ακριβώς γίνεται αντιληπτή από τα συνορεύοντα Βαλτικά κράτη. Κορωνίδα των εντυπώσεων αποτέλεσε η προσάρτηση της Κριμαίας δίνοντας πλέον και φυσική υπόσταση στις ανησυχίες των Βαλτικών κρατών.

Στο πλαίσιο αυτής της γεωπολιτικής πραγματικότητας, μια πιθανή προϋπόθεση για μια νέα στρατηγική δομή στην Ευρώπη, που θα αποτρέπει μια περιφερειακή ηγεμονία οποιουδήποτε και που εξ αντικειμένου τίθεται ή θα τεθεί

¹³⁹ Παναγιώτης Ήφαιστος, “Οι προοπτικές της Ευρώπης στους τομείς της άμυνας, της ασφάλειας και της στρατηγικής,” *Εκδόσεις Ποιότητα* (blog), November 3, 2014, <https://piotita.gr/2014/11/03/%ce%bf%ce%b9-%cf%80%cf%81%ce%bf%ce%bf%cf%80%cf%84%ce%b9%ce%ba%ce%ad%cf%82-%cf%84%ce%b7%cf%82-%ce%b5%cf%85%cf%81%cf%8e%cf%80%ce%b7%cf%82-%cf%83%cf%84%ce%bf%cf%85%cf%82-%cf%84%ce%bf%ce%bc%ce%b5%ce%af/>.

έντονα ανάλογα με τις στρατηγικές εξελίξεις, είναι η κατοχή επαρκών αποτρεπτικών δυνάμεων και από τις τέσσερις μεγάλες δυνάμεις της Ευρώπης, δηλαδή, την Μεγάλη Βρετανία, την Γαλλία, την Ρωσία και την Γερμανία.¹⁴⁰ Η Ε.Ε μπορεί να είναι οικονομική υπερδύναμη ικανή να επιβάλλει υποχρεώσεις σε παγκόσμιο επίπεδο αλλά δεν είναι στρατιωτική υπερδύναμη. Δεν πρέπει να βασίζεται επ' αόριστο για την ασφάλεια της στο Ν.Α.Τ.Ο. και την Αμερική. Πρέπει να υπάρξει το νωρίτερο δυνατό πραγματική κοινή αμυντική πολιτική,¹⁴¹ διαθέσιμα μέσα και κοινό στρατιωτικό δόγμα απέναντι σε μία αναθεωρητική Ρωσία διασφαλίζοντας τόσο τα Βαλτικά Κράτη όσο και τον ρόλο της ως στρατιωτικός στρατηγικός δρων.

Συγκριτική Ανάλυση

Πεδίο Σύγκρισης	Ν.Α.Τ.Ο.	Ε.Ε
Σταθερή και ολοκληρωμένη μορφή	Ναι	Όχι
Στρατιωτική παρουσία	Ναι	Όχι
Προβολή Στρατιωτικής Ισχύος	Ναι	Όχι
Ενέργειες ενίσχυσης – Συνεργασίας	Ναι	Ναι*(PESCO)
Γίνεται αντιληπτός από ΒΚ ως πάροχος ασφάλειας	Ναι	Όχι
Ύπαρξη Στρατηγικής	Ναι (διαρκώς αναθεωρούμενο δόγμα από το 1950)	Ναι (Αναθεωρημένη Παγκόσμια Πολιτική το 2016, αντικατέστησε αυτή του 2003)

¹⁴⁰ Ibid.

¹⁴¹ “What Would Happen If America Left Europe to Fend for Itself?”

Πηγές – Βιβλιογραφία

Ξενόγλωσση

- Allbright, Madeleine. "Enlarging NATO: Why Bigger Is Better." *The Economist*, February 15th-21st. <http://www.hri.org/news/usa/usia/1997/97-02-14.usia.html>.
- Billon-Galland, Alice, and Nicholas Williams. "How Militarily Willing and Able Is the EU?: Operation Althea Struggles in Bosnia and Herzegovina." European Leadership Network, 2019. JSTOR. <https://doi.org/10.2307/resrep22124>.
- "Boosting NATO's Presence in the East and Southeast (Enhanced Forward Presence)." NATO, January 21, 2020. https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_136388.htm.
- The Economist. "Charlemagne: In Europe's McCainland - The Baltics Fear European 'Strategic Autonomy' | Europe." Accessed December 17, 2020. <https://www.economist.com/europe/2018/10/04/the-baltics-fear-european-strategic-autonomy>.
- Cohen, Raphael S., and Andrew Radin. *Russia's Hostile Measures in Eastern Europe: Understanding the Threat*. Research Reports, RR-1793-A. Santa Monica, Calif: RAND Corporation, 2019.
- Corum, James S. "THE SECURITY CONCERNS OF THE BALTIC STATES AS NATO ALLIES." Strategic Studies Institute, US Army War College, 2013. <https://www.jstor.org/stable/resrep11679>.
- Dennison, Susi, Ulrike Esther Franke, Paweł Zerka, and Susi Dennison. "The Nightmare Of The Dark: The Security Fears That Keep Europeans Awake At Night." ECFR (European Council on Foreign Relations), July 2018. https://www.ecfr.eu/specials/scorecard/the_nightmare_of_the_dark_the_security_fears_that_keep_europeans_aware_at_n.
- Dimitrova, Anna. "The State of the Transatlantic 04thFebruary 2020 Relationship in the Trump Era." *Foundation Robert Schuman*, no. 545 (February 4, 2020): 6.
- Donahue, Patrick. "Putin Promotes Trade Zone From Lisbon to Vladivostok." Bloomberg, 2010. <https://www.bloomberg.com/news/articles/2010-11-25/putin-promotes-trade-zone-from-lisbon-to-vladivostok-update1->.
- Duchêne, François. *Jean Monnet: The First Statesman of Interdependence*. 1. ed. New York London: Norton, 1994.
- Emily Ferris. "Unplugging the Baltic States: Why Russia's Economic Approach May Be Shifting." International Affairs Website. Russia Matters, July 1, 2020. <https://www.russiamatters.org/analysis/unplugging-baltic-states-why-russias-economic-approach-may-be-shifting>.
- Anadolu Agency. "Experts Liken Unrest in Belarus to Color Revolutions." News Website. Accessed December 17, 2020. <https://www.aa.com.tr/en/europe/experts-liken-unrest-in-belarus-to-color-revolutions/1942106>.
- Flanagan, Stephen J., Jan Osburg, Anika Binnendijk, Marta Kepe, and Andrew Radin. "Deterring Russian Aggression in the Baltic States Through Resilience and Resistance," April 15, 2019. https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR2779.html.
- Gilpin, Robert. *Πόλεμος Και Αλλαγή Στη Διεθνή Πολιτική*. Πρώτη Έκδοση. Αθήνα: Ποιότητα, 2006.

- Gladysz, Marianna. "Security of the Baltic States: Effectiveness of the EU Common Security and Defence Policy and Influence of the Ukrainian Crisis." *Przegląd Politologiczny*, no. 3 (September 15, 2016): 187. <https://doi.org/10.14746/pp.2016.21.3.13>.
- Gribanova, G. I., and Yu. V. Kosov. "NATO Policies in the Baltics: Objectives and Priorities." *Baltic Region* 10, no. 1 (2018): 56–72. <https://doi.org/10.5922/2079-8555-2018-1-4>.
- Headley, James. *Russia and the Balkans: Foreign Policy from Yeltsin to Putin*. New York: Columbia University Press, 2008.
- Hill, Christopher, and Christopher Hill. *Foreign Policy in the Twenty-First Century*, 2016. https://books.google.gr/books?id=CwYBCwAAQBAJ&pg=PR5&hl=el&source=gbs_selected_pages&cad=3#v=onepage&q&f=false.
- Hobsbawm, Eric J. *The Age of Extremes: A History of the World, 1914 - 1991*. 1. Vintage Books ed. New York: Vintage Books, 1996.
- Jiri, and Leni Friedman Valenta. "Russia's Minorities in the Baltics." Russia's Strategic Advantage in the Baltics: Begin-Sadat Center for Strategic Studies, 2018. JSTOR. <https://www.jstor.org/stable/resrep16828.18>.
- Kasekamp, Andres. *A History of the Baltic States*. Palgrave Essential Histories. Houndmills, Basingstoke ; New York: Palgrave Macmillan, 2010.
- Kennan, George F. "Opinion | A Fateful Error." *The New York Times*, February 5, 1997, sec. Opinion. <https://www.nytimes.com/1997/02/05/opinion/a-fateful-error.html>.
- EUR-Lex. "Κοινή Εξωτερική Πολιτική Και Πολιτική Ασφαλείας (ΚΕΠΠΑ)." European Union, n.d. https://eur-lex.europa.eu/summary/glossary/foreign_security_policy.html?locale=el.
- Lanoszka, Alexander. "Thank Goodness for NATO Enlargement." *International Politics* 57, no. 3 (June 1, 2020): 451–70.
- Legrand, Jérôme, and Tuula Turunen. "Foreign Policy: Aims, Instruments and Achievements." European Parliament, January 2020. <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/158/foreign-policy-aimsinstruments-and-achievements>.
- Leonard, Mark, and Carl Bildt. "From Plaything to Player: How Europe Can Stand up for Itself in the next Five Years." European Council on Foreign Relations, 2019. JSTOR. <https://doi.org/10.2307/resrep21610>.
- Lo, Bobo. *Russia and the New World Disorder*. London : Washington, D.C: Chatham House ; Brookings Institution Press, 2015.
- Lynch, Allen C. "The Evolution of Russian Foreign Policy in the 1990s." *Journal of Communist Studies and Transition Politics* 18, no. 1 (March 2002). <https://doi.org/10.1080/13523270209696372>.
- Lynn-Jones, Sean M., and Steven E. Miller, eds. *The Cold War and after: Prospects for Peace*. Expanded ed. International Security Readers. Cambridge, MA: MIT Press, 1993.
- Mackinder, Halford John. *Democratic Ideals and Reality*. Norton, NY, 1962.
- Mix, Derek E. *Estonia, Latvia, and Lithuania: Background and U.S.-Baltic Relations*. Congressional Research Service, 2020. <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/R/R46139>.
- NATO. "NATO Enlargement." NATO. Accessed December 17, 2020. http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49212.htm.

- “NATO Strategic Concept.” NATO, November 2010. https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_56626.htm.
- Nikers, Olevs, and Otto Tabuns. “What the Baltics Can Offer for a Stronger Alliance.” Washington, DC: The Jamestown Foundation, 2019. <https://jamestown.org/wp-content/uploads/2019/09/Baltic-Security-Strategy-Report-2019.pdf?x55475>.
- Nugent, Neill. *The Government and Politics of the European Union*. 7th ed. European Union. New York: Palgrave Macmillan, 2010.
- Piperidis, Symeon. “Illegal Annexation of Crimea and Sevastopol: EU Extends Sanctions by One Year.” European Council Council of the European Union, June 18, 2018. <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2018/06/18/illegal-annexation-of-crimea-and-sevastopol-eu-extends-sanctions-by-one-year/>.
- Putin, Vladimir. “The President’s Speech to the Russian Ministry of Foreign Affairs at an Expanded Session with the Participation of the Ambassadors of the Russian Federation.” Kremlin, 2002. www.kremlin.ru/appears/2002/07/12/1720_type63378_29145.shtml.
- Radin, Andrew. “Russian Views of the International Order.” Santa Monica, CA: RAND Corporation, 2017. https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR1826.html.
- Rehrl, Jochen, Federica Mogherini, Hans Peter Döskozil, and Christoforos Fokaidēs, eds. *Handbook on CSDP: The Common Security and Defence Policy of the European Union. Volume 1: ...* Third edition. Vienna: Federal Ministry of Defence and Sports of the Republic of Austria, 2017.
- Reinis Ābolīņš, Elisabeth Braw, Heather Conley, Mārtiņš Daugulis, Lucas Edward, Jayson Derow, Pavel Felgenhauer, Holly Geffs, and Glen Howard. *Security of the Baltic Sea Region Revisited amid the Baltic Centenary*. Edited by Andris Sprūds and Māris Andžāns. Riga: Latvian Institute of International Affairs, 2018. <https://www.baltdefcol.org/files/files/publications/RigaConferencePapers2018.pdf>.
- Robert Legvold. “Reviewed Work: The Color Revolutions by Lincoln A. Mitchell.” *Foreign Affairs* 92, no. 1 (2013). <https://www.jstor.org/stable/41721045>.
- Rosendahl, Jussi. “EU Sanctions against Russia Not Effective but Finland Backs Them: MP.” News Website. REUTERS, November 23, 2016. <https://www.reuters.com/article/us-eu-russia-sanctions-finland-idUSKBN13I1F3>.
- Roskin, Michael G., ed. *Political Science: An Introduction*. Fourteenth edition. Boston: Pearson Higher Education, 2017.
- Rühle, Michael. “NATO Enlargement and Russia:: Die-Hard Myths and Real Dilemmas.” NATO Defense College, 2014. JSTOR. <https://www.jstor.org/stable/resrep10297>.
- Deutsche Welle (DW.com). “Russia and German Reunification: Opposing Views on Mikhail Gorbachev’s Legacy | DW | 02.10.2020.” Accessed December 17, 2020. <https://www.dw.com/en/mikhail-gorbachev-germany-reunification/a-55082979>.
- Country Data. “Russia Country Card.” The Ministry Of Foreign Affairs, n.d. <http://www.country-data.com/cgi-bin/query/r-11495.html>.
- “Russia Jails Estonia Security Official Eston Kohver.” *BBC News*, August 19, 2015, sec. Europe. <https://www.bbc.com/news/world-europe-33986733>.

- Samokhvalov, Vsevolod. *Russian-European Relations in the Balkans and Black Sea Region*. Cham: Springer International Publishing, 2017.
- Sanger, David E., and Maggie Haberman. "Donald Trump Sets Conditions for Defending NATO Allies Against Attack." *The New York Times*, July 20, 2016.
- European Army Interoperability Centre (FINABEL). "The Baltic's Response to Russia's Threat – How Estonia, Latvia and Lithuania Reacted to the Recent Actions of the Russian Federation – Finabel." Accessed December 17, 2020. <https://finabel.org/the-baltics-response-to-russias-threat-how-estonia-latvia-and-lithuania-reacted-to-the-recent-actions-of-the-russian-federation/>.
- "The Enlargement of the Union | Fact Sheets on the European Union | European Parliament." Accessed December 17, 2020. <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/167/the-enlargement-of-the-union>.
- The Heads of State and Government. "Madrid Declaration on Euro-Atlantic Security and Cooperation." NATO, July 8, 1997.
- "Treaty of Economic, Social and Cultural Collaboration and Collective Self-Defence." NATO, March 17, 1948.
- Trenin, Dmitri. "Looking out Five Years: Ideological, Geopolitical, and Economic Drivers of Russian Foreign Policy." Carnegie Moscow Center, 2017. <https://carnegie.ru/commentary/72812>.
- Tsygankov, Andrei P. *Russia's Foreign Policy*. Edited by Stephen Wegren and Dale R Herspring. Fourth Edition. Vol. After Putin's Russia. Past Imperfect, Future Uncertain. United States Of America: Rowman & Littlefield Publishers, Inc, 2010.
- "U.S. Security Cooperation With the Baltic States." BUREAU OF POLITICAL-MILITARY AFFAIRS, June 11, 2020. <https://www.state.gov/u-s-security-cooperation-with-the-baltic-states/>.
- Von Hippel, Karin. *Democracy by Force U.S. Military Intervention in the Post-Cold War World*. Cambridge: Cambridge University Press, 1999.
- Walker, Martin. *The Cold War and the Making of the Modern World*. London: Vintage, 1994.
- Walker, Peter. "Sweden Searches for Suspected Russian Submarine off Stockholm." News Website. The Guardian, October 19, 2014. <https://www.theguardian.com/world/2014/oct/19/sweden-search-russian-submarine-stockholm>.
- Walldén, Axel Sotiris. "The Demise of EU Enlargement Policy," n.d., 28.
- Walshe, Garvan. "Kobani Today, Krakow Tomorrow." *Foreign Policy*, October 16, 2019. <https://foreignpolicy.com/2019/10/16/trump-abandoned-the-kurds-poland-and-the-baltics-could-be-next/>.
- "Warsaw Summit Communiqué." NATO, July 8, 2016.
- The Economist. "What Would Happen If America Left Europe to Fend for Itself?," March 14, 2019. <https://www.economist.com/special-report/2019/03/14/what-would-happen-if-america-left-europe-to-fend-for-itself>.
- WOYKE, Wichard. "Germany and the EU-Eastern Enlargement." In *Disintegration and Integration in East-Central Europe*, edited by Wilfried Loth and Nicolae Păun, 1st ed., 305–14. 1919 – Post-1989. Nomos Verlagsgesellschaft mbH, 2014. <https://www.jstor.org/stable/j.ctv941wbr.26>.
- Zevelev, Igor. "NATO's Enlargement and Russian Perceptions of Eurasian Political Frontiers." Garmisch-Partenkirchen, Germany: George Marshall European Center for Security Studies, χωρίς ημερομηνία.

Ξενόγλωσση

- Αρβανιτόπουλος, Κωνσταντίνος, and Παναγιώτης Ήφαιστος. *Ευρωπαϊκές Σχέσεις*. Βιβλιοθήκη Διεθνών Σχέσεων Και Εξωτερικές Πολιτικές 3. Αθήνα: Εκδόσεις Πολιτεία, 1999.
- Γάδης, Κάρολος. “Η Νέα Πρωτοβουλία ΕΕ Για Άμυνα Και Ασφάλεια Και Το NATO: Συμπληρωματικότητα ή Ανταγωνιστικότητα;” News Website. CNN Greece, May 29, 2018. <https://www.cnn.gr/focus/apopseis/story/131993/h-neaprotovoylia-ee-gia-amyna-kai-asfaleia-kai-to-nato-sympliromatikotita-i-antagonistikotita>.
- Γεώργιος Βοσκόπουλος. “Υποδομή Των Ευρω-Ατλαντικών Σχέσεων, Από Τον Ψυχρό Πόλεμο Στη Μετα Ψυχροπολεμική Εποχή.” ΠΑΜΑΚ, 2006.
- Γιάννης Βαληνάκης. *Η Ευρωπαϊκή Πολιτική Και Αμυντική Συνεργασία: η Ελλάδα Απέναντι Στη Νέα Ευρωπαϊκή Αρχιτεκτονική*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση, 1991.
- Δημόπουλος, Δημοσθένης. “Η Ρωσική Εξωτερική Πολιτική Στα 18 Χρόνια Παντοδυναμίας Πούτιν.” Huffpost, March 18, 2018. https://www.huffingtonpost.gr/entry/e-rosike-exoterike-politike-sta-18-chronia-pantodenamias-poetin_gr_5aad8405e4b0337adf844335.
- Ήφαιστος, Παναγιώτης. “Οι προοπτικές της Ευρώπης στους τομείς της άμυνας, της ασφάλειας και της στρατηγικής.” *Εκδόσεις Ποιότητα* (blog), November 3, 2014. <https://piotita.gr/2014/11/03/%ce%bf%ce%b9-%cf%80%cf%81%ce%bf%ce%bf%cf%80%cf%84%ce%b9%ce%ba%ce%ad%cf%82-%cf%84%ce%b7%cf%82-%ce%b5%cf%85%cf%81%cf%8e%cf%80%ce%b7%cf%82-%cf%83%cf%84%ce%bf%cf%85%cf%82-%cf%84%ce%bf%ce%bc%ce%b5%ce%af/>.
- Κ. Αρβανιτόπουλος, and Π. Ήφαιστος. *Ευρωπαϊκές Σχέσεις*. Γ΄ Έκδοση. Εκδόσεις Ποιότητα, 2003.
- Μάουντερ, Ούλφ. “Πέντε Χρόνια Από Την Προσάρτηση Της Κριμαίας.” News Website. Deutsche Welle (DW.com), n.d. <https://www.dw.com/el/πέντε-χρόνια-από-την-προσάρτηση-της-κριμαίας/a-47939339>.
- Χειλά, Ειρήνη. *Οι Διεθνείς Συγκρούσεις Στον 21ο Αιώνα*. Βάρη Αττικής: Εκδόσεις Ποιότητα, 2013.

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΔΗΛΩΣΗ ΠΕΡΙ ΜΗ ΛΟΓΟΚΛΟΠΗΣ

Βεβαιώνω υπεύθυνα ότι είμαι ο συγγραφέας αυτής της εργασίας και ότι κάθε βοήθεια την οποία είχα για την προετοιμασία της είναι πλήρως αναγνωρισμένη και αναφέρεται στην εργασία. Επίσης, έχω αναφέρει τις όποιες πηγές από τις οποίες έκανα χρήση δεδομένων, ιδεών ή λέξεων, είτε αυτές αναφέρονται ακριβώς είτε παραφρασμένες. Τέλος δηλώνω ότι αυτή η γραπτή εργασία προετοιμάστηκε από εμένα προσωπικά και αποκλειστικά και ειδικά για τη συγκεκριμένη διπλωματική εργασία και ότι θα αναλάβω πλήρως τις συνέπειες εάν η εργασία αυτή αποδειχθεί ότι δεν μου ανήκει.

Αθανάσιος Ν. Παπαευσταθίου

A.M. 1219M018